

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická Fakulta

Ústav Dálného východu

Studijní obor: Japonská studia

Bakalářská práce

Marek Mikeš

Srovnání vybraných děl Osamu Dazaie a Óeho Kenzaburóa

A Comparison of Selected Works by Osamu Dazai and Ōe Kenzaburō

Praha, 2009

vedoucí práce: Mgr. Martin Tírala

Poděkování:

Na tomto místě chci poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Martinu Tíralovi za rady a připomínky, které mi k práci poskytnul.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne:

podpis:

Anotace:

Práce se zabývá srovnáním děl *Ningen shikkaku* (*Selhání*) od Dazai Osamua a *Okuretekita seinen* (*Mladík, který se opozdil*) od Ōeho Kenzaburóa, která mají podobný příběh i téma. Pro srovnání vývoje hlavních postav a autorských postupů dále vycházím i z Dazaiova díla *Omoide* (*Vzpomínky*) a z Ōeho díla *Memushiri kouči* (*Rvát výhonky a střílet mlád'ata*). Důraz je kladen na analýzu hlavních postav děl a jejich srovnání. Dále se práce zabývá mírou a užitím autobiografických prvků ve vybraných dílech.

Klíčová slova:

Dazai Osamu; Ōe Kenzaburō; Selhání; Mladík, který se opozdil; autobiografie, japonská literatura

Abstract:

A thesis comparing the works *Ningen shikkaku* (*No Longer Human*) by Dazai Osamu and *Okuretekita seinen* (*The Youth Who Came Late*) by Ōe Kenzaburō which have similar stories and a similar theme. To compare the development of the main characters and the authors' techniques Dazai's work *Omoide* (*Recollections*) and Ōe's work *Memushiri kouchi* (*Pluck the Buds, Shoot the Kids*) are also used. The stress is put on the comparison of the works' main characters and on the use of autobiography in the selected works.

Keywords:

Dazai Osamu; Ōe Kenzaburō; Ningen shikkaku; Okuretekita seinen; autobiography; Japanese literature

Obsah:

1. Úvod.....	6
2. Autoři.....	8
2.1 Dazai Osamu (太宰治).....	8
2.1.1 Život.....	8
2.1.2 Dílo.....	10
2.2 Óe Kenzaburó (大江健三郎).....	11
2.2.1 Život.....	11
2.2.2 Dílo.....	12
3. Vybraná díla.....	14
3.1 Dazai Osamu: Vzpomínky	14
3.1.1 Struktura díla	16
3.1.2 Charakteristika hlavní postavy	17
3.2 Dazai Osamu: Selhání	18
3.2.1 Struktura díla	20
3.2.2 Charakteristika hlavní postavy	21
3.3 Óe Kenzaburó: Rvát výhonky a střílet mláďata.....	24
3.3.1 Struktura díla	26
3.3.2 Charakteristika hlavní postavy	27
3.4 Óe Kenzaburó: Mladík, který se opozdil	29
3.4.1 Struktura díla	32
3.4.2 Charakteristika hlavní postavy	33
4. Autor a jeho dílo	37
4.1 Dazai Osamu	37
4.2 Óe Kenzaburó	39
5. Srovnání	41
6. Závěr	43
Seznam použité literatury	

1. Úvod

Ve své práci se zabývám srovnáním vybraných děl spisovatelů Dazaie Osamua a Óeho Kenzaburóa. Největší pozornost věnuji Dazaiovu románu *Ningen šikkaku (Selhání)* a Óeho románu *Okuretekita seinen (Mladík, který se opozdil)*. Obě tato díla popisují mladého hrdinu, který se není schopen řádně začlenit do společnosti. Částečně se věnuji také dřívějším počínům obou autorů: dílům *Omoide (Vzpomínky)* od Dazaie a *Memuširi kouči (Rvát výhonky a střilet mlád'ata)* od Óeho, která mají obě dětské hrdiny, a pokusím se vysledovat jejich návaznost na výše zmíněná díla obou autorů. Tato díla jsem vybral proto, že *Selhání* i *Mladík, který se opozdil*, mají podobný příběh i strukturu a nabízí se tedy otázka, zda se podobají i v jiných rovinách. V obou dílech rovněž vyprávěči nějakým způsobem shrnují svůj dosavadní život, což mě přivedlo k myšlence srovnat, nakolik autoři promítají do svých děl své vlastní zkušenosti. Díla *Vzpomínky* a *Rvát výhonky a střilet mlád'ata* jsem zvolil proto, že se jedná o dřívější díla obou autorů, ve kterých můžeme sledovat počátky hrdinů, kteří se ve výše zmíněných dílech vyvíjejí dále, a tak je možné lépe charakterizovat hrdiny a doložit tvůrčí metody autorů.

Pro srovnání děl využívám metodu komparační analýzy.¹ Největší důraz kladu na charakteristiku hlavních postav a má práce by měla poukázat jednak na jejich společné vlastnosti a postoje, jednak na jejich odlišnosti. Naopak se příliš nezabývám stylistickou stránkou děl, ve které na rozdíl od stránky tematické nespátřuji mezi vybranými dvěma autory žádnou zvláštní souvislost. Kromě toho si touto prací kladu za cíl vysledovat, jakým způsobem promítají autoři děl do svých postav sami sebe.

Primárními zdroji, které pro svou práci používám, jsou české překlady výše zmiňovaných děl Dazaie Osamua a Óeho Kenzaburóa, z nichž budu také citovat. Sekundární literaturu zabývající se Dazaie, přesněji jeho životem i dílem, představují práce Phyllis I. Lyons, Ralpa F. McCarthyho a Zdenky Švarcové. V případě Óeho mi za zdroj informací slouží především práce Susan J. Napier, Mičiko N. Wilson a Michaela Webera.

Japonská jména uvádím dle japonské konvence v pořadí příjmení-jméno a s výjimkou citací a bibliografických údajů používám při přepisu japonských slov českou transkripci. V případě citace cizojazyčného zdroje uvádím vlastní překlad, není-li uvedeno jinak.

¹ „Na základě komparační analýzy lze stanovit stav určitelný jako ‚být obsažen v‘, tedy zařadit zkoumaný jev do širší kategorie jevů. Tak například analýzou výstavby epického literárního díla můžeme dospět k tomu, zda je zařaditelné do žánru románu, novely nebo povídky.“ Petruš, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*, Olomouc, Rubico, 2006, s. 21.

V první části bakalářské práce se budu zabývat osobami autorů a jejich dílem, v další části pak vybranými díly s důrazem na jejich hlavní postavy. V následující části se budu zabývat souvislostmi mezi vybranými díly a životy jejich autorů a nakonec vybraná díla srovnám.

2. Autoři

Chceme-li později zkoumat míru autobiografických prvků ve vybraných dílech obou autorů, musíme se dostatečně seznámit s jejich životy.

O Dazaiovi je vzhledem k jeho pohnutému osudu, vzhledem k očividné souvislosti mezi jeho dílem a životem a vzhledem k tomu, že působil dříve a je již dlouho mrtev, dostupné mnohem větší množství informací.

Óe naopak ještě žije, jeho život je zjevně méně dramatický, a snad proto dosud není k dispozici žádná ucelená studie o jeho životě. Navíc jeho díla, vybraná pro tuto práci, pocházejí z raného období jeho tvorby, tudíž pro nás zbytek jeho života není příliš relevantní. Zcela logicky se totiž do těchto jeho raných děl nemůže promítat.

2.1 Dazai Osamu (太宰治)

2.1.1 Život

„Cušima Šúdži (津島修治 – Dazaiovo občanské jméno) se narodil ve vesnici Kanagi v prefektuře Aomori 19. června [1909] jako desáté z jedenácti dětí otce Gen'emona a matky Tane. Otec byl majetný statkář a podnikatel, veřejný činitel a poslanec v parlamentu.“² Matku zřejmě porod Šúdžiho velmi vysílil, a tak byl ihned předán kojné. Kojná však také velmi brzy odešla a Šúdži byl předán tetě Kije, která poté v podstatě zastávala roli jeho matky. Velkou roli v jeho výchově sehrála i služebná Take, se kterou si malý Šúdži hrával. V dětství si možná ani nebyl jistý, která z žen je ve skutečnosti jeho matka.³

Šúdži vyrůstal se třemi staršími a jedním mladším bratrem a se čtyřmi staršími sestrami. Roku 1916 začal chodit do školy. Učení mu nedělalo problémy. V roce 1923, kdy měl nastoupit na měšťanku v Aomori, mu zemřel otec, kterého se zřejmě bál. Ačkoli ho tak Dazai nepopisuje, podobně jako on rád pil, žertoval, byl tvrdohlavý a nepodřizoval se autoritám.⁴

² Dazai, Osamu. *Člověk ve stínu* (Doslov Z. Švarcové), Praha, Mladá fronta, 1996, s. 315; japonské znaky doplněné.

³ Lyons, Phyllis I. *The Saga of Dazai Osamu: A Critical Study With Translations*, Stanford, Stanford University Press, 1985, s. 57-58.

⁴ Ibid, s. 60.

Roli hlavy rodiny tak přejímá nejstarší bratr Bundži. V roce 1925 začíná Šúdži publikovat některá svá díla ve školním časopise a uvažuje o kariéře spisovatele. V roce 1927 ho silně zasahuje zpráva o Akutagawově sebevraždě, začíná zanedbávat studia a začíná hýřit a scházet se s gejšami. Při té příležitosti potkává i svou pozdější manželku, učednici na gejšu Ojamu Hacujo.⁵ V lednu roku 1929 mu umírá mladší bratr Reidži a 10. prosince se Šúdži poprvé pokouší o sebevraždu. Za důvody jsou považovány problémy ve škole a duševní rozkol. Šúdži totiž sympatizoval s proletariátem, ale zároveň nepopíratelně patřil k vrstvě, proti které se právě proletariát stavěl.

Roku 1930 absolvuje Šúdži gymnázium a začíná studovat na katedře francouzské literatury Císařské univerzity v Tokiu. Setkává se se spisovatelem Ibuse Masudžim, který se stává jeho celoživotním zastáncem. V roce 1930 se rovněž připojuje k ilegálnímu komunistickému hnutí. Koncem roku 1930 se pokouší o společnou sebevraždu se servírkou Tanabe Šimeko, kterou poznal jen pár dní předtím. Zemře jenom ona a Šúdži přežívá. Je nařčen ze spoluúčasti, ale stíhán není.

V roce 1931 si Šúdži bere za manželku Hacujo. Kvůli své ilegální činnosti je nucen často měnit bydliště. Když má kvůli tomu problémy s bratrem, jehož politická kariéra je tím ohrožena, přerušuje roku 1932 s ilegálním hnutím kontakt. Začíná rovněž psát *Omoide* (*Vzpomínky*). V roce 1933 publikuje, poprvé pod pseudonymem Dazai Osamu, povídku *Rešša* (*Vlak*).

V roce 1935 se Dazai pokusil získat místo v novinách, ale neuspěl. V témže roce dokončil sbírku *Bannen* (*Poslední léta*) a pokusil se o další sebevraždu. V červenci 1935 byl nominován na Akutagawovu cenu za povídky v souboru *Gjakkó* (*Krok nazpět*) a *Dóke no hana* (*Výkvět bláznovství*). Po ceně velmi toužil, ale nikdy ji nezískal. V roce 1936 už publikuje téměř ve všech tokijských literárních časopisech a podstupuje léčbu narkomanie v sanatoriu a v lázních. Od října je dokonce v psychiatrické léčebně, v listopadu je vyléčen.⁶

Po návratu z léčby se v roce 1937 dozvídá o nevěře Hacujo a následně se spolu pokoušejí o společnou sebevraždu, kterou oba přežijí, ale rozcházejí se. Roku se 1938 na Ibuseho popud seznamuje s Išiharou Mičiko, kterou si roku 1939 bere za ženu. Následující období je pro Dazaie nejstabilnější a píše mnoho děl.

⁵ McCarthy, Ralph F. Editor, *Self Portraits*, Tokyo, Kodansha International, Ltd., 1991, s. 12.

⁶ Dazai, O. *Člověk ve stínu* (Doslov Z. Švarcové), s. 317-318.

V roce 1941 se mu narodila první dcera Sonoko, v roce 1944 syn Masaki a v roce 1947 dcera Satoko (později známá jako spisovatelka Cušima Júko). V roce 1947 strávil Dazai několik dní se svou dlouholetou přítelkyní Ótou Šizuko, jejíž deník mu sloužil jako podklad pro jedno z jeho nejznámějších děl *Šajó (Zapadající slunce)*. Šizuko mu v listopadu 1947 porodila dalšího syna. V té době už Dazai hodně pije a trpí chrlením krve. Jeho žena se dozvídá o vztahu s Šizuko. Mezitím se Dazai seznamuje s Jamazaki Tomie, které slibuje společnou sebevraždu. V březnu roku 1948 píše asi polovinu *Ningen šikkaku (Selhání)* a knihu dokončuje v květnu v městečku Ómija, kam se uchýlil s Tomie. V té době je Dazai na pokraji fyzického zhroucení. V červnu vychází část *Selhání* v časopise *Tenbó*. 13. června Dazai s Tomie odchází a 19. června, v den Dazaiových narozenin, jsou nalezena jejich utonulá těla.⁷ *Selhání* kompletně vychází až po Dazaiově smrti.

2.1.2 Dílo

„Dazai po celý svůj život trpěl neschopností přizpůsobit se okolnímu světu, jenž mu připadal povrchní a prázdný, navázat citové kontakty s ostatními lidmi a zbavit se pocitu osamělosti uprostřed lidské společnosti, jež ho nechápala.“⁸ To se často promítá i do jeho díla, stejně jako jeho ostatní životní zkušenosti. Už v jeho prvním významném díle *Vzpomínky*, kde Dazai (prostřednictvím vypravěče Osamua) popisuje své dětství, můžeme vystopovat počátky jeho strachu ze společnosti.

„Tento příběh měl vysvětlit, proč Dazai zemře, jak o osm let později vysvětloval; namísto toho však ukazuje, jak se Dazai zamiloval do Osamua.⁹ Ta postava byla příliš přitažlivá a užitečná, než aby zemřela. Dazai nezemře, dokud nezemře Osamu; a Osamu nezemře, dokud Dazai nevypoví příběh svého života ke své umělecké spokojenosti.“¹⁰

Postava Osamua, nebo postavy jí podobné, se potom v Dazaiově tvorbě vyskytují často a vyprávějí tak jeho příběh. *Dóke no hana (Výkvět bláznovství)* z roku 1935 je o člověku, jenž svou osamělost skrývá pod maskou klaunského šprýmování.¹¹ Jmenuje se Óba Józó, který je později také hlavním hrdinou *Selhání*.

Za války Dazai čerpá především ze staré japonské i evropské literatury. Za zmínku stojí dílo *Cugaru* z roku 1944, které pojednává o jeho rodném kraji „očima člověka, jenž se na

⁷ Dazai, O. *Člověk ve stínu* (Doslov Z. Švarcové), s. 321.

⁸ Novák, Miroslav; Winkelhöferová, Vlasta. *Japonská literatura II.*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 130.

⁹ Dazai je tu autor, Osamu jeho postava.

¹⁰ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 14.

¹¹ Novák, M. *Japonská literatura II.*, s. 117.

tento kraj dívá s láskou a pod dojmem četných vzpomínek.“¹² Toto dílo patří k jednomu z jeho nejvzrálějších a rovněž vychází z jeho osobního života.

Po válce píše Dazai dvě svá nejslavnější díla: *Zapadající slunce* a *Selhání*. *Zapadající slunce* z roku 1947 se zabývá úpadkem aristokracie v poválečných letech. V *Selhání* vypráví Józó o svém „životě plném hanby“, který se velmi nápadně podobá tomu Dazaiovu. Román *Guddo bai* (Sbohem) kvůli své sebevraždě nedokončil. Mimoto napsal Dazai i velké množství krátkých povídek.

„...hloubka (...) byla Daziovým základním rozměrem. Vnímal svět z hloubi vlastního nitra, odkud vysouval všetečná čidla do světa přírody, kultury, lidí, aby na pozadí přijatých podnětů v sobě vytvořil ‚vlastní podobiznu‘. Když ale měl svůj ‚pochmurný‘ obraz ukázat světu, připadal si neúnosně jiný, než ‚všichni ostatní lidé‘, proto si v životě často nasazoval masku smutného šaška.“¹³

V jeho díle můžeme sledovat četná zamyšlení, především na téma odcizení od společnosti. Dazaiovi však nechybí ani ironický humor.

2.2 Óe Kenzaburó (大江健三郎)

2.2.1 Život

Óe se narodil 31. ledna 1935 v lesy obklopené horské vesnici Ose v prefektuře Ehime na Šikoku, která dnes formálně spadá pod město Učiko. Byl jedním ze sedmi dětí otce obchodníka, který zemřel ve válce v roce 1944. Rodina obchodníka, který prodával zboží z vesnice ve městě, stála ve vesnici stranou a po smrti otce zůstala zcela izolovaná. To se promítlo i do Óeho života.¹⁴ V témže roce umřela i Óeho babička, která mu vyprávěla mnoho tradičních příběhů a legend jejich vesnice. Tyto legendy však byly často v rozporu s národní tradicí, které byl Óe v období války samozřejmě také vystaven.¹⁵ Prý jej také velmi ovlivnily dvě knihy, které v dětství dostal od matky. Byly to *Dobrodružství Huckleberryho Finna* od Marka Twaina a *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*¹⁶ od Selmy Lagerlöf.

¹² Novák, M. *Japonská literatura II.*, s. 117.

¹³ Dazai, O. *Člověk ve stínu* (Doslov Z. Švarcové), s. 325.

¹⁴ Weber, Michael. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, (Diplomová práce) Praha, UK, 2006, s. 26, poznámka pod čarou.

¹⁵ Frängsmyr, Tore. Editor, *The Nobel Prizes 1994*, Stockholm, Nobel Foundation, 1995, http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1994/oe-bio.html, 7. 6. 2009.

¹⁶ Příběh o chlapci, který zakletý v malého skřítku poznává Švédsko a jeho přírodu.

Velký dojem na Óeho rovněž udělal císařův projev po prohrané válce, kdy navzdory očekávání mluvil lidským hlasem.¹⁷ Po válce přichází změna ve vzdělávání, jejímž důsledkem je například výuka dětí základům demokracie. Demokracie Óeho okouzlí, a tak se v osmnácti letech poprvé vydává do Tokia demokracii vstříc. Roku 1954 nastupuje na Tokijskou univerzitu, kde studuje pod vedením profesora Watanabeho Kazua, odborníka na Rabelaise, francouzskou literaturu, a je ovlivněn Rabelaisovým groteskním realismem.¹⁸ Na škole začíná psát a roku 1957 vydává v časopisech povídky *Kimjó na Šigoto (Podivné zaměstnání)* a *Šiša no ogori (Pýcha mrtvých)*. V roce 1958 dostává Akutagawovu cenu za povídku *Šiiku (Chov)*. Teprve po tomto ocenění začal Óe vážně uvažovat o životní dráze spisovatele.¹⁹ V témže roce uveřejnil i novelu *Memuširi kouči (Rvát výhonky a střílet mlád'ata)*. Roku 1960 se Óe oženil a v roce 1961 mu pak vychází román *Okuretekita seinen (Mladík, který se opozdil)*.

Zbytek Óeho života není pro zkoumání míry autobiografických prvků ve vybraných dílech příliš relevantní, ale pro představení Óeho jakožto autora jeho biografii stručně dokončím.

V roce 1963 se mu narodil mentálně postižený syn Hikari, což velmi ovlivnilo jeho soukromý život i tvorbu. Zhruba od téže doby se také zabývá problematikou atomových bomb. „Kdybychom sledovali Óeho autorskou dráhu od beletristické tvorby období, jímž se zde zabýváme dále, zjistili bychom, že románů začalo ubývat, celkově se změnil jejich ráz a ladění a že Óe postupně žánrově přešel do sféry esejů na témata nejen literární, ale především politicko-sociologická.“²⁰ Roku 1994 získává Nobelovu cenu za literaturu. Píše dodnes.

2.2.2 Dílo

Óe proráží na literární scénu v roce 1957 s díly *Pýcha mrtvých* a *Chov*. *Chov* je povídka o chlapci, jenž se společně s ostatními dětmi z vesnice spřátelí se zajatým černošským pilotem. Je tu zřejmý konflikt mezi světem dětí a dospělých, který můžeme sledovat i v díle *Rvát výhonky a střílet mlád'ata* a částečně i v díle *Mladík, který se opozdil*. M. Weber ve své diplomové práci sleduje návaznost těchto děl ještě s dílem *Kodžinteki na kankei (Osobní zkušenost)*, co se týče vývoje postavy. Významné je i dílo *Warera no džidai (Naše doba)* z roku 1959, v němž Óe ukazuje, „že i ve vzrůstající a blahobytné konzumní době může mládež pociťovat nespokojenost a prázdnotu života. Óe o tomto svém románu prohlásil, že jej

¹⁷ Óe, Kenzaburó. *Chov* (Doslov I. Krouského), Praha, H&H, 1999, s. 303.

¹⁸ Frängsmyr, T. *The Nobel Prizes 1994*.

¹⁹ Novák, M. *Japonská literatura II.*, s. 161.

²⁰ Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 16.

přetvořil z pastorálního autora mladých lidí v antipastorálního autora života skutečného, který se nebojí hovořit o životě jaký je, v plné jeho šíři, včetně politiky a sexu.²¹ Právě začlenění politiky a sexu do literatury a zřeknutí se žánru *šišósecu* podle M. Wilson dominuje v Óeho tvorbě v letech 1958 až 1961.²²

Osobní zkušenost z roku 1963 je jedním z více děl, kde se Óe zabývá problematikou života s postiženým synem. V roce 1965 vydal *Hirošima nóto* (Poznámky z Hirošimy), úvahy o atomové bombě, válce a míru. Román *Mannen gannen no futtobóru* (Fotbal z prvního roku éry Mannen) z roku 1967 získává Tanizakiho literární cenu. Zabývá se japonskou mentalitou a identitou a vztahem současného Japonska k tradicím. Ohlas kritiky vyvolává rovněž kniha *Reincurí wo kiku onnatači* (Ženy naslouchající „dešťovému stromu“) z roku 1982. Postupně se těžiště jeho díla přesouvá spíše k úvahám.

Óe je velmi ceněn pro svou vnímavost, inteligenci a široký rozhled. V jeho díle se výrazně vyskytují i sexuální motivy, jež podle svých vlastních slov využívá k šokování čtenáře a udržení jeho pozornosti.²³

²¹ Novák, s. 161-162.

²² Wilson, Michiko N. *The Marginal World of Ōe Kenzaburō: A Study in Themes and Techniques*, Armonk, M. E. Sharpe, 1986, s. 23.

²³ Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 31.

3. Vybraná díla

Ke srovnání jsem si vybral *Omoide* 思い出 (*Vzpomínky*) a *Ningen šikkaku* 人間失格 (*Selhání*) od Dazaie Osamua a *Memuširi kouči* 芽むしり仔撃ち (*Rvát výhonky a střílet mlád'ata* – dále *RV*) a *Okuretekita seinen* 遅れてきた青年 (*Mladík, který se opozdil* – dále *ML*) od Óeho Kenzaburóa. Pro práci jsou stěžejní díla *Selhání* a *ML*, u kterých je na první pohled zřetelná podobná tematika a motivy. Nakolik a kde jsou si díla podobná, bude předmětem následujícího srovnávání. *Vzpomínky* a *RV* nemají jedno k druhému žádnou očividnou spojitost. Vybral jsem je proto, že se jedná o dřívější díla obou autorů, kde se vyskytují dětské hrdinové, kteří mají souvislost s hrdiny *Selhání* a *ML* a domnívám se, že pomohou sledovat tendence v dílech zkoumaných autorů.

Nejprve uvedu obsahy zkoumaných děl, které jsou pro tuto práci důležité i proto, že ve všech vybraných dílech je kladen velký důraz na hlavní postavu a její osobnost. Proto i na základě obsahů děl, můžeme postavy charakterizovat. Dále zmíním strukturu díla a aspekty jeho výstavby a dále charakteristiku hlavní postavy.

3.1 Dazai Osamu: Vzpomínky

Vzpomínky vycházejí poprvé v roce 1933 v časopise *Kaihjó* a jak název napovídá, skutečně se jedná o Dazaiovy vzpomínky na dětství. Hlavní postava Osamu (治, což je čtení druhého znaku Dazaiova občanského jména Šúdži – 修治) vypráví v první osobě o tom, co mu utkvělo v paměti z dětství. Jeho vzpomínky začínají dobou, kdy zemřel císař Meidži, tedy v létě roku 1912. Uvádí, že se narodil v létě roku 1909, a i ostatní možné indicie napovídají, že se skutečně jedná o Dazaiovy skutečné vzpomínky. S lítostí konstatuje, že nemá žádné rané vzpomínky na rodiče a že do svých šesti let v podstatě neznal nikoho ze své velké rodiny, kromě tety. Od šesti nebo sedmi let jsou prý jeho vzpomínky jasné.

Vyjmenovává různé zážitky se služebnou Take: jak Take i teta odjíždějí, jak nastupuje do školy, o svém prvním sexuálním zážitku s bratrovou chůvou v osmi letech. Vzpomíná, jak v jednom kuse lhal: jak se vymlouval ve škole, jak tajně měnil knížky za vajíčka, která sbíral, a jak se ve slohových cvičeních popisoval a líčil jako „líbezný hodný dítě“, aby ho za ně všichni považovali. Jak se bál otce a jak nepřilnul ani k matce, jak se naučil od čeledínů onanovat. Vzpomíná také, jak si zamlada liboval v oblečení a divadle a jak sám pro

služebnictvo dělal představení. Sděluje, jak neměl rád babičku, protože mu jeho představení ztrpčovala, ale zato byl rád, že když nemohl usnout, babička rovněž nespala.

Zmiňuje se i o bratrech: jak mu malý bratříček překážel a jak na něj žárlil, protože byl pěkný a oblíbenec rodiny. Jak jeho nejstarší bratr napsal vlastní divadelní hru a jakou měl sbírku gramofonových desek, jak sympatizoval se svým druhým nejstarším bratrem, který pracoval v bance a stejně jako Osamu nebyl příliš hezký. Jeho předposlední bratr byl jeho protivníkem, protože se uměl zmocnit jeho tajemství, jako například s měněním knížek za vajíčka, a protože byl stejně krásný jako nejmladší bratr. Vypráví i o sestrách, z nichž jedna zemřela, jedna se vdala a dvě navštěvovaly různé školy.

Po základní škole je místo gymnázia ještě na rok poslán na přípravnou školu, kterou pohrdá. Baví se kreslením obrázkových seriálů a jejich živým předváděním spolužákům. Příští jaro umírá jeho otec, na jehož smrti ho vlastně nejvíc zaujme pohřební průvod a článek v novinách. Tím končí první kapitola.

Druhá kapitola začíná vzpomínkami na Osamuův nástup na střední školu. Ta ho nebaví, navíc ho učitelé bijí, protože prý je nestydatý. Jednou mu spolužák radí, aby nebyl drzý, že by opravdu mohl propadnout. Osamu to bere velmi vážně: „Byl jsem okvětní lístek, který se chystá odpadnout. Sebenepatrnější závan větru mě rozechvěl. Každý malicherný posměšek jsem prožíval ve smrtelných mukách.“²⁴ Má strach z propadnutí a začíná se snažit: „Při vyučování jsem si říkal, že je se mnou ve třídě sto neviditelných nepřátel, a nedovolil jsem si ani nejmenší nedbalost.“²⁵ Nakonec prospívá a prázdniny si užívá.

Nadále se ve škole nudil a při společném povzbuzování při tělocviku se velmi styděl. Píše, že když mu bylo šestnáct, byli do sebe tajně zamilovaní s jedním spolužákem a také si byl jistý, že se po něm dívá dívka ze sousedství, ale protože měl „pyšné srdce“ ostatním, ani jim se nesvěřoval. Popisuje, jak se jednoho dne, ve třetím ročníku, cestou do školy zastavuje na mostě a odpoutává se od myšlenek. Pořád má ale pocit, jako by ho někdo sledoval. Najednou jej přepadá opuštěnost a přemýšlí, co by jej mohlo uspokojit. „Nosil jsem totiž prvně držící tlustou masku slepenou z deseti nebo dvaceti vrstev, takže jsem si nemohl ani udělat obrázek o tom, co a nakolik je neblahé. Pak jsem konečně našel chatrné východisko.

²⁴ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 24.

²⁵ *Ibid*, s. 24.

Bylo jím literární tvorba.“²⁶ Rozhoduje se být spisovatelem a zpočátku píše do školního časopisu.

Osamu se pilně učí, ve třídě je oblíbený a zároveň dobře prospívá. V té době se prohlubuje jeho vztah s mladším bratrem, kterému se se vším svěřuje. Baví se o tom, která žena je jím asi osudem určena, a Osamu si myslí na jejich služebnou Mijo.

Ve třetí a poslední kapitole Osamu popisuje téměř pouze události týkající se Mijo. Zamiluje se do ní a svěřuje se svému mladšímu bratrovi. Při rozhovoru s ním odhaluje své vlastní pochybnosti o tom, zda si ji bude moci vzít. Poté se svěřuje i svým přátelům a zve je na návštěvu, aby si ji prohlédli. Bratrovi se to nelíbí. Osamu se tím okamžitě nechá odradit a chce i na Mijo zapomenout, což se mu ale nedaří. Stále sleduje, zda mu Mijo prokazuje přízeň, a když jednou schová jeho cigarety, aby se neprovalilo, že kouří, opět ji začne chtít. Nakonec se odhodlává k činu. „Žádný můj čin není sprostý, jsem zcela nepochybně náležitou součástí tohoto světa. Tím jsem si byl jist. Přesto jsem byl strašně opuštěný.“²⁷

Je přesvědčený, že Mijo musí vsadit do hlavy nějakou myšlenku na sebe, aby se pro něj rozhodla. Proto ji jednoho dne píchne do ruky zahradnickými nůžkami, ošetřit se ji však neodváží.

Jednoho dne ale zjišťuje, že Mijo z jejich domu odešla, protože se pohádala s babičkou kvůli tomu, že byla „po vůli jednomu z čeledínů“. Vyprávění končí tím, že si Osamu prohlíží fotografii, kde je jeho matka, teta a Mijo. Zdá se mu, že teta a Mijo jsou si podobné.

3.1.1 Struktura díla

Vzpomínky jsou psány v ich-formě a skutečně mají charakter vzpomínek. Čím mladšího věku se týkají, tím jsou útržkovitější a spíše než nějaký příběh tvoří mozaiku poměrně detailně popsanych epizod spojených hlavně asociacemi, které nás seznamují s hrdinou. Souvislejšího vyprávění se dočkáváme až ve třetí kapitole, jež se výrazněji zaměřuje na vztah vypravěče k Mijo. Struktura díla tak odpovídá charakteristice P. Lyons:

„Strukturou jsou *Vzpomínky* modelem pro mnohá další Dazaiova díla. Ta mají rozsáhlý úvod, obvykle rozsahem zabírající dvě třetiny, který navozuje psychologické kulisy. Dále relativně krátký centrální úsek, který často (stejně jako ve *Vzpomínkách*) obsahuje nějakou konfrontaci. Nakonec přichází buď náhlá, nebo gradaci narušující

²⁶ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 31.

²⁷ Ibid, s. 42.

poznámka, často po fyzickém předělu ve vyprávění.“²⁸

Touto poznámkou je tu pasáž, kdy Osamu nějakou dobu po odjezdu Mijo prohlíží fotografii.

Dílo sice využívá Dazaiových vzpomínek, ale není prostou autobiografií:

„*Vzpomínky* nejsou jen převyprávěním Dazaiových zážitků, ale spíše přeorganizovávají realitu jeho dětství, aby vzniklo vyprávění. Co z nich dělá vyprávění a pro Dazaie je odlišuje od všech ostatních autobiografií, které četl, je to, že ačkoliv jejich účelem je – ukázat, že ‚existovalo nezvedené dítě jako tohle‘ – nedělá si neskromné nároky na to, rozlišit příčiny od důsledků,“²⁹ a „prostě ukazuje, že věci se dějí.“³⁰

Dazai údajně toto dílo napsal jako svůj „dopis na rozloučenou“ před svou třetí sebevraždou.

3.1.2 Charakteristika hlavní postavy

Hlavní postavou díla *Vzpomínky* je vypravěč Osamu a jeho charakteristika je i z velké části tématem díla. O postavě můžeme mnohé usoudit již z výše uvedeného děje. Osamu nemá z raného dětství vzpomínky na rodiče a nikdy k nim příliš nepřilnul. Vyrůstal hlavně pod vlivem tety a chůvy Take. Ze sourozenců si vytvořil nejbližší vztah s mladším bratrem a časem se mu svěřuje, jinak příliš otevřený není. Vzpomíná na své darebáctví, kdy ostatní klamal. Již od mala tíhnul k umění, především k divadlu, později i k malbě a psaní. Pro psaní se nakonec rozhoduje, protože v něm vidí východisko z toho, že jej nic nedokáže uspokojit a že se nevyzná sám v sobě. Velice se trápí i pro maličkosti, starosti má i se svým vzhledem a děsí se ponížení. Ve škole je oblíbený, avšak učení ho nebaví, i když prospívá slušně.

I když se cítí osamělý, žádný partnerský vztah nenavazuje, nejspíš proto, že má „pyšné srdce“:

„Měl jsem pyšné srdce, proto mi ani nepřišlo na mysl, abych se druhým svěřoval. Ani kvůli malému spolužákovi jsem se už ze zvyku příliš nenamáhal otevřít pusu a k hubené studentce z vedlejšího domu, jejíž přítomnost jsem si ve stejné době rovněž uvědomoval, jsem se choval opovržlivě.“³¹

²⁸ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 79.

²⁹ Ibid, s. 81.

³⁰ Ibid, s. 82.

³¹ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 30.

V případě lásky k Mijo se také nechce vyjádřit sám a čeká, až jestli své sympatie vyjádří ona. Své úmysly často mění, mnohdy na základě maličkostí.

3.2 Dazai Osamu: Selhání

Novela *Selhání* z roku 1948 začíná tím, že vypravěč *já* (jap. *wataši* 私) v předmluvě popisuje tři fotografie muže, které viděl. Chlapci na první fotografii je odhadem deset let, je obklopen hrou žen a nehezky se usmívá. „Těžko říct proč, ale čím déle jsem se na tu usmívající dětskou tvář díval, tím víc ve mně budila pocit něčeho nepříjemného a odpuzujícího,“³² sděluje vypravěč. Na druhé fotografii je to mladík ve studentských letech, který je „nebezpečně pohledný“. Opět se falešně usmívá. „Pečlivému pozorovateli neunikne, že v tomto přitažlivém studentovi je něco ošklivého, co připomíná strašidelný příběh. Do té doby jsem nikdy, ani jedinkrát, neviděl mladého muže tak podivného půvabu.“³³ Na poslední fotografii je muž neurčitě věku, který má prošedivělé vlasy, sedí v koutě špinavé místnosti a ohřívá si ruce. „Řekl bych, že je to fotografie, z níž číší neštěstí a opravdová ošklivost, jako by ten, který si na ní hřeje ruce nad ohřívadlem už ani nežil.“³⁴

Po předmluvě následuje část nazvaná Zápisky. První část začíná prohlášením: „Prožil jsem život plný hanby,“ které pronásí vypravěč *já* (avšak vyjádřeno japonským *džibun* 自分), o němž se později dozvíme, že se jmenuje Óba Józó. Dále vypráví o svém dětství, kdy příliš nechápal ostatní lidi. Byl nejmladší dítě v desetičlenné rodině a rodinné obědy ho vždy děsily. Nechápal, proč musí lidé jíst třikrát za den a proč to berou tak vážně. Velmi ho však vystrašilo, když mu řekli, že nebude-li jíst, zemře. „Prostě je pro mne počínání lidí dodnes jednou velkou záhadou a pravděpodobně jí už zůstane,“³⁵ říká. Nedokáže chápat problémy svých bližních a není schopen se s nimi bavit, volí si tedy roli šaška. Zmiňuje, že na rodinných fotografiích kroutí obličej do podivného úsměvu, čímž se potvrzuje, že se jedná o muže z fotografií.

Navenek je šašek, zatímco uvnitř je zdrcený: „I nepatrné pokárání pro mne bylo hromobitím, které mě téměř připravovalo o rozum.“³⁶ Když se ho tatínek ptá, co by chtěl přivést z města, nedokáže odpovědět a snaží se radši udělat radost tatínkovi tím, že si přeje to, co si myslí, že mu chce koupit. Zmiňuje se, že byl služebnictvem i znásilněn. Ve škole se také

³² Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 209.

³³ Ibid, s. 210.

³⁴ Ibid, s. 210-211.

³⁵ Ibid, s. 214.

³⁶ Ibid, s. 215.

přetvařuje a je tam oblíbený, maluje karikatury učitelů a baví spolužáky, přitahuje i mnoho žen.

Ve druhé kapitole Józó popisuje, jak navštěvuje střední školu, kde je díky svému šaškovství velmi oblíben. Jednoho dne ale jeho přetvářku prohlédne třídní prostřáček Takeiči, čehož se Józó zhrozí, a rozhodne se s ním raději spřátelit, aby ho neprozradil. Když se mu to podaří, Takeiči mu předpoví, že Józó bude milován ženami a že z něho bude skvělý malíř. Józó přemýšlí nad tím, že ženy chápe ještě méně než muže, a proroctví ohledně žen chápe až zlověstně.

Vydává se studovat na gymnázium v Tokiu, opět podle přání svého otce. Tam ho to ovšem nebaví a chodí tam jen, když je otec v Tokiu. Jinak spíše navštěvuje soukromou malířskou školu, kde se seznamuje s Horikim. Ten jej obeznamuje s „alkoholem, kouřením, děvkami, zastavárnami a levičáckým smýšlením.“³⁷ Józó jím sice pohrdá, ale na zábavu je mu ideálním společníkem, protože je praktický, vyzná se a hodně mluví, což Józóovi naopak dělá problémy. Józó zjišťuje, že díky alkoholu a prostitutkám dočasně ztrácí strach z lidí, a tak kvůli tomu rozprodává svůj majetek. Lepí se na něj „vůně děvkaře“³⁸, kterou ženy cítí a přitahuje je. Horiki jej zasvěcuje do ilegálního komunistického hnutí, které Józó nebere příliš vážně, ale časem se mu už ani nedaří držet pobavený odstup. Mezitím otec prodává vilu, ve které do té doby bydlel, takže si od nynějška musí Józó platit sám i nájem. Má problémy s penězi. V té době se o něj také zajímají tři ženy, čímž si připadá naprosto spoutaný, protože jim musí věnovat svůj čas. K jedné z nich, číšnici Cuneke, dokonce poprvé pocítí něco jako lásku, ale pořád se sžírá studem za to, že je chudý. Nakonec se společně rozhodnou spáchat sebevraždu, kterou přežije jen Józó. Pláče pro Cuneke a hrozí mu vydědění. Když je vyslýchán ohledně sebevraždy, předstírá chrlení krve. Je si však jistý, že ho prokurátor prokouknul, a stydí se jako tehdy s Takeičim. Józóovi je přidělen poručník Platejs.

Na začátku třetí kapitoly popisuje, jak bydlí u Platejse, který se mu snaží promlouvat do duše, a Józó utíká k Horikimu. Tam se seznamuje s mladou vdovou Šizuko a nějaký čas bydlí s ní a její dcerou. Vydělává si kreslením komiksů. Józó si jednou uvědomí, že „společnost“ které se vždy bál, je vlastně vždy zastoupena nějakým jedincem a přestává mít takový strach. Začíná zase pít a jednoho dne, asi po roce, beze slova odchází od Šizuko, nejspíše proto, že si pro ni a její dceru nepripadá dost dobrý.

³⁷ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 234

³⁸ Ibid, s. 238

Nachází útočiště u madam v bistru na Kjóbaši, pomalu tam přestává mít strach z lidí a seznamuje se s Jošiko. Tu si brzy bere za ženu, přestává pít a začíná mít pocit, že by se z něho mohl stát „člověk jak má být“. Jednoho dne, když je u Józóa na návštěvě Horiki, jsou však svědky toho, jak je Jošiko znásilněna. To Józóem otřese: „Jakmile jsem zapochyboval i o ryzí čistotě, jediné opoře, přestal jsem rozumět úplně všemu kolem a spolehl se už jenom na alkohol.“³⁹ Pořád jen pije, živí se kreslením pornografických obrázků, a dokonce se snaží otrávit prášky. S Jošiko jsou si vzdálení a Józó v deliriu prohlašuje, že chce na místo, kde nejsou ženy. Stává se závislým na narkotikách, a když už se plánuje předávkovat k smrti, přijdou Horiki s Platejsem a posílají jej do sanatoria. Jošiko mu tam potají přináší morfium, které nestačil spotřebovat, ale on odmítá. Teprve tehdy si uvědomuje: „Moje neštěstí bylo neštěstím člověka, jenž nemá schopnost odmítat. Děsil mě strach z toho, že kdybych odmítl nabízené, vznikla by navěky nezacelitelná trhlina jak v srdci nabízejícího, tak i mém vlastním srdci.“⁴⁰ Hovoří o tom, že odjezdem do psychiatrické léčebny přestává být člověkem. V sanatoriu se ještě dozvídá o smrti svého otce. Nakonec jej jeho bratři pošlou do lázní, ale sedmadvacetiletý Józó už nic necítí: „Teď už pro mě neexistuje štěstí, ani neštěstí. Všechno jen tak míjí.“⁴¹

V doslovu se opět vracíme k vypravěči z předmluvy, který prohlašuje, že nezná osobně šílence, který zápisky sepsal. Před deseti lety je prý poslal madam z bistra na Kjóbaši a ta je společně s fotografiemi dává vypravěči (*wataši*), že by z nich mohl udělat nějaký román. Ten se je nakonec rozhodne zveřejnit v neupravené podobě. Nakonec ještě madam dodává, že byl Józínek „dobrý chlapec, boží člověk.“

3.2.1 Struktura díla

Selhání je považováno za jedno z Dzaiových vrcholných děl a vyznačuje se svou vnitřní soudržností a uceleností.⁴² Stejně jako ostatní zkoumaná díla je vyprávěno v *ich-formě*. Vypravěči jsou tu ovšem dva. Prvním z nich je spisovatel *já* (*wataši*), jehož jméno neznáme. Ten v předmluvě komentuje fotografie a v doslovu popisuje, jak k nim přišel společně se zápisky „šílence, kterého nezná“ a jak se rozhodl je vydat. Tím rámcuje samotné zápisky, které tvoří převážnou většinu díla a shrnují „život plný hanby“ druhého vypravěče Óby Józóa,

³⁹ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 290

⁴⁰ Ibid, s. 299

⁴¹ Ibid, s. 301

⁴² Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 17

který o sobě píše jako *já (džibun)*. Zápisky jsou rozděleny do tří částí a každá reprezentuje jednu ze tří fotografií, které na začátku prohlíží spisovatel.

I v *Selhání* můžeme sledovat podobnou strukturu jako ve *Vzpomínkách*. Od začátku vypravěč uvádí různé epizody ze svého života s různými časovými rozestupy, které nějakým způsobem ilustrují jeho povahu. Centrální úsek, dle mého soudu, přichází v tu chvíli, kdy Józóův otec prodává vilu v Tokiu, čímž se Józó dostává do horších finančních podmínek a rovněž se začíná stýkat se ženami. Od této chvíle je vyprávění systematictější a ucelenější. Po delší ústřední části přichází opět oddělený závěr ve formě doslovu.

V tomto díle Dazai opět vychází ze svých vlastních zkušeností, i když některé prvky, jako například okolnosti smrti jeho otce, jsou očividně smyšlené.

3.2.2 Charakteristika hlavní postavy

Ačkoliv v *Selhání* vystupují v roli vypravěče postavy dvě, hlavní postavou je Óba Józó. Již v předmluvě je čtenář obeznámen se směrem, kterým se Józó bude ubírat. Z podivného dítěte se stává člověkem, který jako by ani nežil.

Hned na začátku zápisků předestírá, že prožil život plný hanby, a celé zápisky jako by měly být toho dokladem a vysvětlením:

„...píše zápisky, které zdaleka nejsou jen záznamem, ani jen zpovědí. Jsou spíše výrazem usilovné touhy postihnout příčiny vlastní nesrozumitelnosti a skrze tento výraz učinit sebe samého srozumitelným. Jakoby všechno, co Yózó vkládá do svých zápisků, směřovalo ne-li k ospravedlnění, tedy aspoň k pokusu o vysvětlení podivné ošklivosti, kterou cítí vypravěč při popisu Yózóových fotografií.“⁴³

Popisuje zážitky a pocity z dětství, školních let i z dob svého pobytu v Tokiu. Můžeme pozorovat i výrazné shodné rysy s Osamuem ze *Vzpomínek*. Na první stránce se vyznává: „To, čemu říkají lidské žití, je pro mne velká neznámá.“⁴⁴ Nedokáže pochopit věci praktického života a nedokáže chápat ani své bližní.

„V noci tvrdě spí, ráno jsou nejspíš jako rybičky, jaké se jim zdají sny? O čem přemýšlejí, když jdou po ulici? O penězích? Doufám, že nejen o nich, to snad ani není možné. Myslím, že jsem už někde zaslechl výklad o tom, jak člověk žije v zájmu naplnění žaludku, ale zatím ještě k mému sluchu nedolehlo nic o tom, že by žil v zájmu naplnění

⁴³ Švarcová, Zdenka. *Osamu Dazai a japonský zpovědní román*, (Diplomová práce) Praha, UK, 1973, s. 11; jméno Józó ponecháno v originální transkripci.

⁴⁴ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 212

kapsy, zatím ne, i když vlastně podle všeho... Ne, prostě to nevím... Čím víc o tom všem uvažuji, tím méně tomu rozumím a tím víc si sám připadám úplně jiný než všichni ostatní, napadený neklidem a strachem. Nejsem už ani schopen rozmlouvat s blíznými. Nevím jak a o čem si s nimi povídat.

Tady jsem si vymyslel šaška.⁴⁵

Józó si jako způsob komunikace s lidmi, s nimiž jinak nedokáže nalézt společnou řeč a kterých se snad i děsí, volí šaškování. Přetvařuje se, čímž si sice získává popularitu, ale lidem stále nerozumí. Navíc se děsí toho, že jeho masku někdo prohlédne, což se i stává. I malé pokárání jej dokáže vyvést z míry.

Je pohledný a oblíbený u žen, a ač si myslí, že je dokáže svými šaškárnami dobře bavit, má z nich spíše obavy:

„Když k tomu připočtu ještě ony ‚zločinné‘ služebné, můžu myslím bez nadsázky říct, že jsem od útlého dětství vyrůstal ve hrách se samými děvčaty, i když, přesně vzato a upřímně řečeno, vzpomínka na ně je spjata s chůzí po tenkém ledě. Téměř vůbec se v nich nevyznám. Jako kdybych uprostřed neproniknutelné mlhy občas šlápl vedle, na ocas tygroví, a utřil příšernou ránu, něco docela jiného než je výprask od chlapa, ránu jakoby s vnitřním krvácením, nejhlubší vnitřní zranění, ránu, která se ne a ne zahojit.“⁴⁶

A skutečně nakonec rána, která ho definitivně poráží, přichází od ženy. Sice můžeme namítat, že Jošiko má ve znásilnění jen pasivní roli, avšak je to důvěra v *ní* a v *její* čistotu, jejíž ztráta Józóa poráží. Popsané vztahy k ženám v dětství jsou tu na rozdíl od *Vzpomínek* zanedbatelné.

Na druhou stranu otec, jehož se Józó rovněž obává a nechápe jej, hraje v *Selhání* větší roli než ve *Vzpomínkách*. V *Selhání* otec žije v podstatě po celou dobu, a když se Józó v léčebně dozvídá o jeho smrti, je zdrcen:

„Poté co jsem se dozvěděl, že otec zemřel, jako bych ještě víc ochabl na mysli. Už nemám otce, už tu není ta blízká obávaná bytost, která se nikdy ani na okamžik nevzdalovala z mého nitra, jejím odchodem jako by se vyprázdnil džbán mého utrpení. Dokonce jsem si v duchu kladl otázku, nebyl-li to on, můj otec, kdo mi ten džbán utrpení činil tak těžkým. Úplně mi to vzalo vítr z plachet. Ztratil jsem dokonce schopnost trpět.“⁴⁷

V doslovu ještě při rozhovoru s vypravěčem-spisovatelem madam z baru soudí, že za Józóův zpackaný život mohl jeho otec. P. Lyons se domnívá:

⁴⁵ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 215

⁴⁶ Ibid, s. 228

⁴⁷ Ibid, s. 300

„Když madam z baru na konci říká ‚Může za to jeho otec,‘ je to Dazaiovo posouzení svého života. Kdyby jej otec neopustil, v životě či ve smrti, když byl na střední škole, jeho život by byl jiný. Můžeme protestovat, že výsledek by byl stejný, ale dítě v Dazaiovi stále opakuje ‚Byla to jeho vina.‘“⁴⁸

Dalším, koho Józó obviňuje ze svého konce, je Horiki, student z umělecké školy:

„Jenom se bavím, stýkám se s ním jen proto, abych měl s kým chodit po zábavách – stále jsem jím pohrdal a občas jsem se za naše přátelení dokonce styděl, ale chodil jsem v jeho doprovodu tak dlouho, až mě nakonec tento muž zničil.“⁴⁹

Horiki Józóa zasvěcuje do pití a chodí s ním za prostitutkami. Působí tu vlastně jako jakýsi pokušitel, kterému se Józó nedokáže ubránit. A to ani tehdy, když se již oženil s Jošiko a vypadá to, že bude moci konečně spořádaně žít.

„...při troše štěstí, říkal jsem si, může se i ze mě postupně stát člověk, jak má být, třeba bych ani nemusel skončit tragickou smrtí, sotva mě polehoučku začalo na prsou hřát to sladké pomyšlení, zkřížil mi cestu zase Horiki.

„No ne, svůdníku! Co to, co to? Z tvé tváře na mě vane cizota. A já dnes přicházím coby poslíček lásky od paní z Kóendži.“⁵⁰

Co se týče Józóova posouzení svého života, používá výraz hikagemono: „Existuje výraz hikagemono, člověk ve stínu. Mám za to, že jím lidé mezi sebou označují ubohého poražence nebo zpustlíka, a sám za sebe bych řekl, že si připadám, jako člověk od narození ve stínu...“⁵¹

P. Lyons se snaží postavu Józóa vysvětlit takto:

„Józóova osudová chyba je, stejně jako u Camusova *Cizince*, jeho patologická neschopnost sebeprosazování, tedy života. (...) Józó nemá jinou emoci, než strach, netouží po ničem jiném, než nebytí pozorován. Nikdy se se žádnou postavou nespojí, ani s Jošiko. Vypořádává se se strachem – ze života, z lásky, z důvěry, ze závazků – tím, že pasivně nechá události proplouvat kolem něj, aniž by se ho dotkly.“⁵²

⁴⁸ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 172

⁴⁹ Dazai, O. *Člověk ve stínu*, s. 235

⁵⁰ Ibid, s. 281

⁵¹ Ibid, s. 240

⁵² Lyons, s. 176-177

Lyons rovněž nabízí vysvětlení za pomoci Doiho konceptu *amae*.⁵³ Vychází z toho, že slova spojená s konceptem *amae* se v Dazaiově díle vyskytují velmi často, stejně jako slova, jež vyjadřují selhání tohoto konceptu.

„Józó nemá schopnost *amaeru* (typ patologie, o kterém se Doi zmiňuje na začátku své studie o *amae*) a nemá rovněž nikoho na *amayakasu* dokud není příliš pozdě. Výsledkem je, že po lásce toužící Józó (stejně jako Osamu v celé sáze) projevuje neukojitelnou potřebu po uspokojení, již nikdo nedokáže uspokojit, a sociální projevy tohoto hladu jsou takové, že předem jakémukoli uspokojení zabraňují. Takováto absolutní potřeba se projevuje ve fyzicky i psychicky zničujících choutkách. Stejně jako je slovo *amae* příbuzné slovu *amai*, „sladký“, tak Osamuovy (a Dazaiovy) tělesné choutky vedou k orálnímu uspokojení: nestřídmé oddávání se alkoholu a drogám, jako jsou prášky na spaní nebo narkotika. Osamu zůstává po svůj život *amaekko*, neboli *amae*-dítě, takové dítě, které v životě vyžaduje matčin prs mnohem déle, než by bylo vhodné.“⁵⁴

Lyons tedy tuto charakteristiku nevztahuje výhradně na Józóa, ale i na postavu Osamua, který se vyskytuje jak ve *Vzpomínkách*, tak v dalších Dazaiových dílech. O souvislosti těchto postav budu psát ještě později.

Z. Švarcová vidí příčiny Józóova života plného hanby v tom, že si nedokáže vytvořit praktický přístup k životu, nedokáže pomocí svého „blázna“ komunikovat s okolím. Z toho pak logicky vyplývá i nedostatek konfrontace s ostatními a rostoucí pocit odlišnosti a osamocení. Dále je to Józóova zahleděnost do sebe, která mu brání v tom, poznat ostatní a vytvořit si tak měřítko pro pochopení sama sebe.⁵⁵

3.3 Óe Kenzaburó: Rvát výhonky a strílet mlád'ata

Novela *RV* vychází v roce 1958 a je rozdělena do deseti kapitol, jejichž názvy i naznačují děj. Vypravěčem je mladý hoch z nápravného zařízení, ale jak naznačuje S. Napier, hrdinou je tu v podstatě kolektiv chovanců z tohoto ústavu.⁵⁶

⁵³ Japonský psychoanalytik Doi Takeo 土居健郎 vysvětluje ve svém díle *Amae no kózó 甘えの構造* (Struktura *amae*) za pomoci japonského výrazu *amae* a výrazů jemu příbuzných povahu Japonců. Vychází z toho, že tyto výrazy, jež můžeme nejlépe přeložit jako vzájemná závislost (*amae*) vyžadování (*amaeru*), a poskytování (*amayakasu*) láskyplné péče, jsou specifické pro japonský jazyk a můžeme tudíž u Japonců sledovat specifické chování, těmito slovy popisované.

⁵⁴ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 184; ságou je tu míněn soubor děl, ve kterých Dazai pomocí svých postav ilustruje svůj život, bude zmíněno později.

⁵⁵ Švarcová Z. *Osamu Dazai a japonský zpovědní román*, s. 43-45

⁵⁶ Napier, Susan J. *Escape from the Wasteland: Romanticism and Realism in the Fiction of Mishima Yukio and Oe Kenzaburo*, Cambridge, Harvard University Press, 1991, s. 34

V první kapitole *Příjezd* jsou chlapci z nápravného zařízení koncem války evakuováni z města do horské vesnice. Z hochů jsou výraznějšími postavami vypravěč, jeho mladší bratr, kterého otec dal do ústavu, ač nic neprovedl, a Minami, zkušený, chvástavý hoch, který by neváhal vyspat se s vojáky za kus jídla. Skupinka doráží do horské vesnice, do které se dá dostat jenom lanovkou. V další kapitole *První malá práce* je vesničané zavírají ve starém chrámu. Druhý den bere kovář chlapce pracovat. Práce spočívá ve sbírání a zahrabávání mrtvých zvířat, dozvídají se o hrozbě epidemie. Ve třetí kapitole *Epidemie a odchod vesničanů* jeden z chlapců umírá a vesničané utíkají z vesnice, aniž by hochy vzali s sebou. Vypravěč prohlašuje, že všem řekne, jak je tam vesničané nechali.

V kapitole *Uvěznění* se hoši dozvídají, že je vesničané ve vesnici zabarikádováni a že nemohou pryč. Vloupají se tedy do domů vesničanů, aby sehnali nějaké jídlo a aby nemuseli být v chrámu, kde zemřel jejich kamarád. Zjišťují, že kromě nich je poblíž i korejský hoch, se kterým se vypravěč popere, a že ve vesnici s nimi zůstala malá dívka. V kapitole *Solidarita opuštěných* se nejdříve vypravěč snaží navázat kontakt s dívkou a dává jí najíst. Poté hoši vidí, jak korejský chlapec pohřbívá svého otce a rozhodnou se mu pomoci a pohřbít svého kamaráda a mrtvou matku děvčete. Korejský chlapec Ri jim ukazuje zběhlého vojáka, který se skrýval v korejské osadě. Vypravěčův bratr nachází psa a dívka poprvé promluví, když ji požádají, ať mu dá jméno. Pojmenuje ho Medvěd.

Šestá kapitola se jmenuje *Láska* a mladý zběhlý voják v ní navštěvuje chovance, kteří jsou ale zklamaní tím, že utekl, protože nechtěl do války. Pes podle vojákovy návrhu dostává nové jméno Leo. Večer dívka prosí vypravěče, ať přivede vesničany, že má strach. Ten se nakonec rozhodne, že jim půjde říct, že ji nechali ve vesnici. S velkým rizikem se mu podaří kontaktovat doktora, ten však nejeví o dívku ani děti zájem a nehledí na to, že mu vypravěč tvrdí, že epidemie již přešla, a hochu zahání zpět. Toho popadá beznadějný vztek, ale ve vesnici na něj čeká dívka, která mu olizuje rány, a on se do ní zamiluje. Dochází ke krátkému sexuálnímu aktu. Následuje *Lov a slavnost na sněhu*. Napadne sněh a Leo pokouše děvčátko, které potom onemocní, vypravěč se o ni stará, ale pak se na ni rozzlobí. Chlapci strojí pasti na ptáky a vypravěčův bratr uloví bažanta. Podle tradice se má pořádat slavnost, když se uloví první bažant, a tak chlapci pečou ptáky a slaví.

Osmá kapitola se jmenuje *Náhlá epidemie a panika*. Během slavnosti se voják diví, jak to, že chlapci nejsou smutní, když jim říká, že Japonsko prohraje. Dívka ještě vážněji onemocní a voják tvrdí, že jde o epidemii. Vychází najevo, že pes vyhrabal mrtvolu a je zřejmě nakažený. Minami ho přes protesty vypravěčova bratra zabije a snaží se ostatní

uklidnit, že žádná epidemie není. Vypravěč je vyčerpán a zjišťuje, že bratr utekl pryč. V předposlední kapitole *Návrat vesničanů a zavraždění vojáka* umírá děvče a voják je pohřbívá. Vypravěč k vojákovu pocítí sympatie a dochází k dalšímu sexuálnímu aktu. Chlapci jsou nemocí zasaženi jen lehce a brzy se vrací muži z vesnice. Obviňují děti z rabování, dozvídají se, že tam byl i voják, kterého polapí a zabijí. Vykopou pohřbená těla a spálí je. „Byl to jistý obřad, kterým nás vesničané nutili uznat, že je ve vesnici opět všechno pod jejich nadvládou, včetně mrtvých, které jsme již pohřbili.“⁵⁷ Ri nachází tašku mladého bratra v řece, z čehož všichni usuzují, že zemřel.

Poslední kapitola nese název *Odsouzen a vyhnán*, ve které vesničané dětem slibují, že jim odpustí rabování, když budou poslušně tvrdit, že žádná epidemie nevypukla a že je vesničané neopustili. Na to chlapci přistoupit nechtějí, ale když jim vesničané pohrozí smrtí, všichni až na vypravěče se jim poddají. Ten trvá na svém a starosta mu slíbí, že může odejít. Na cestě pryč se ho však dva vesničané pokoušejí zabít a on utíká do temného lesa.

3.3.1 Struktura díla

RV je prvním Óeho rozsáhlejším dílem. Je rovněž psáno v ich-formě a popisuje evakuaci chovanců z nápravného zařízení do horské vesnice z dětského pohledu. Právě horská vesnice na pozadí války, ze které odcházejí dospělí, vytváří prostor pro vytvoření jejich vlastního světa. Sám Óe se vyjádřil, že tato představa ho vedla k napsání románu:

„Ve skutečnosti se věci neměly tak, že bych já jako mladý spisovatel zjistil, že k nějaké takové události došlo, použil ji jako modelovou situaci a začal na románu pracovat. Chtěl jsem psát o tom, jak se děti shromáždí a vytvoří si svůj svět. Proto jsem si vymyslel příběh, kde nejenže dojde kvůli záplavám k přerušení komunikace mezi vesnicí a jejím okolím, ale navíc se rozšíří nákaza, která je důvodem evakuace dospělých pryč z vesnice.“⁵⁸

Nejde o záznam skutečné události a pravděpodobně by k takové události ani dojít nemohlo. Jde o smyšlený příběh, který mohl být inspirován jak druhou světovou válkou probíhající za Óeho mládí, tak i vesnicí, ve které mládí prožíval. S. Napier dílo označuje za pastorální:

„...jak naznačuje jeden japonský kritik, světy raných Óeho děl jsou prakticky

⁵⁷ Óe, K. *Chov*, s. 170

⁵⁸ Óe, K. *Šósecu no keiken*, Tokyo, Asahi šimbunša, 1994, s. 77-79; citace z: Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 33

edenické(...)

Termín *pastorální* je tu asi vhodnější, než *edenický*, protože tato díla jsou mimo jiné oslavami primitivní přírody a nevinности, které jsou překvapivě blízko řecké pastorální tradici.⁵⁹

V díle můžeme sledovat prvky groteskního realismu, kdy z dětského pohledu nemají popisy tělesných potřeb nikterak negativní zabarvení. Napier rovněž zmiňuje, že dílo má těžiště nikoliv v myslích postav, ale v jejich konání: „Všechna tři díla jsou postavena na struktuře vyprávění, jež je orientována na venek a naplněna akcí. Tato struktura je také odlišuje od děl naturalistů, kde se většina děje odehrává v myslích postav.“⁶⁰ Spatřuje v díle také strukturu *monomýtu*,⁶¹ když se chlapci vydávají na cestu a postupně procházejí různými zkouškami.

3.3.2 Charakteristika hlavní postavy

Jak již bylo řečeno, hlavním hrdinou románu je sice mladý hoch, ale v mnohých situacích můžeme za hrdinu vlastně považovat celý kolektiv chlapců. Jsou to situace, kdy je skupinka ostře vymezena vůči ostatním, v tomto případě proti vesničanům, proti dospělým. Vzniká tu ostrá hranice mezi *uči* a *soto*⁶², která v podstatě ze čtenářova pohledu kolektiv stmeluje. V jednání s vesničany je většinou postižena celá skupina dětí jako celek a jako celek také většinou vůči vesničanům vystupuje. K výraznému přelomu dochází na konci, kdy je vypravěč ve svém odporu ponechán sám a v tu chvíli se od skupiny odděluje.

Co se týče skupiny, její postavení se vyvíjí asi takto. Chlapci, zpočátku pod dozorem, ale s jistou drzostí, putují do vesnice. Tam je s nimi zacházeno jako s podřadnými a jsou dokonce ponecháni sami ve vesnici, navzdory možné epidemii. Po opuštění se však stávají pány svého malého izolovaného světa, což stvrzují pohřbem mrtvých, lovem a slavností na sněhu. Nakonec se však dospělí vracejí, popírají, co se stalo, ruší pořádek nastolený dětmi a dokonce je obviňují. Nakonec jsou děti donuceny popřít, co se stalo, a touto pokorou se dostávají snad ještě níže, než byly na začátku.

Ve vztazích uvnitř skupiny chlapců ale postava vypravěče jedná sama za sebe a do jisté míry můžeme sledovat i jeho vlastní osobnost, což je pro tuto práci zajímavější.

⁵⁹ Napier, S. *Escape from the Wasteland*, s. 18

⁶⁰ Ibid, s. 19

⁶¹ Archetyp hrdinského putování podle Josepha Campbell.

⁶² *Uči* (uvnitř) je skupina příslušného jedince, *soto* (venku) je to, co stojí mimo *uči*.

Vypravěč, jehož jméno neznáme (jen jednou se dozvídáme, že se mu říká „parták“), má ve skupině chlapců vůdčí postavení. Byl zanechán v ústavu pro mladistvé delikventy a když za ním otec přivedl ještě bratra, aby jej tam odložil, namísto toho, aby si vypravěče odvedl, je trpce zklamán. Už na začátku lze sledovat, že vypravěč chová k dospělým přinejmenším rozporuplné pocity:

„Má vůbec smysl v této době, kdy po městě pobíhali pomatení dospělí, popisovat, s jakou podivnou mánií jiní dospělí věznili ty, kteří měli na celém těle kůži ještě hebkou anebo jen mírně porostlou třpytivými chloupky kaštanové barvy, ty, kteří se dopustili drobných přestupků, ty, z nichž někteří byli odsouzeni jen za zločinné úmysly?“⁶³

Z tohoto popisu je i patrný kontrast mezi dětmi a dospělými, který je patrný v celém díle.

Když jsou děti zanechány ve vesnici samotné, rozhoduje se vypravěč, že to všem řekne, tedy že bude proti bezpráví, potažmo proti dospělým, bojovat. Když se za nimi znova vydává, aby jim řekl, že ve vesnici nechali jednu dívku, a je nevyslyšen, ještě se utvrzuje. Po návratu vesničanů jako jediný trvá na tom, že nezamlčí, co se dělo, a nenechá se zlomit ani výhrůžkami. Nakonec pronásledován vesničany utíká do lesů:

„Nevěděl jsem dokonce ani, zda mi ještě zbývají síly, abych utíkal dál. Byl jsem pouhé dítě, naprosto vyčerpané, šílené vztekem, plačící a chvějící se zimou a hladem. Náhle se zvedl vítr a zanesl ke mně zvuky kroků vesničanů, kteří se ke mně přibližovali. Zatnul jsem zuby, vstal jsem a pustil jsem se do ještě černějšího lesa, do ještě černější houštiny.“⁶⁴

Co se týče ostatních postav, ke Korejci Ri cítí vypravěč jistý respekt a Ri je poslední z chlapců, kdo se podvolí vesničanům, až pod pohrůžkou sankce pro celou korejskou osadu. Minami je výraznou postavou v kolektivu chlapců a místy působí jako vypravěčův rival, ale přátelí se spolu. Voják má protiválečné názory a nevidí svět tak jednoduše jako chlapci, za což od nich sklízí jenom posměch a pohrdání. Nakonec se s ním vypravěč sblíží, ale voják je zabit.

Vypravěčův vztah k dívce je plný rozporů, ale když k ní pocítí lásku, je plný štěstí. Nakonec však dívka umírá. Nejpropracovanější je vztah vypravěče k jeho mladšímu bratrovi, který hraje roli jakéhosi průvodce. Je mladší než ostatní chovanci a navíc je do polepšovny poslán, aniž by cokoliv spáchal. Vypravěč se o svého mladšího bratra stará a ten na druhou

⁶³ Óe, K. *Chov*, s. 58

⁶⁴ Ibid, s. 186

stranu svou neviností mírní napětí mezi chlapci.⁶⁵ „Když se skupina chlapců stane pány vesnice, je bratrovi ponechána ze strany Já volnost, jejíž opodstatnění můžeme spatřovat v bezpečí odloučení od světa dospělých. Hlavní postava se zatím soustředí na sebe ve vztahu k okolí v novém a na několik dní stálém místě.“⁶⁶ Nakonec však i bratr odchází a umírá a vypravěč zůstává sám a sám také utíká do neznáma.

3.4 Óe Kenzaburó: Mladík, který se opozdil

Román *ML* z roku 1961 je rozdělen na dvě části. V první části se dozvídáme o dětství vypravěče *já*. Vyprávění začíná tím, že ke konci války vypravěč dostává ve škole vyhubováno, že od té doby, co mu zemřel otec, je to nedbalý žák, a že prý otce nechtěl zavolat zpátky, když umíral. Podřekne se, že by se chtěl stát pilotem *kamikaze*, a učitelka mu na to řekne, že takové ničemné kluky tam neberou. To si vypravěč nenechá líbit a napadne ji nožem. Zrovna když čeká na trest, vysílá se v rádiu císařův kapitulační projev. Hrdina tomu nechce uvěřit a je zoufalý. „Válka skončila a já jsem ji zmeškal. Na všechno, všecičko je už pozdě.“⁶⁷

Vypravěč si hrává u vody se svým mladším bratrem a kamarádem z korejské osady Kanem. Je znechucen tím, jak mu dospělí připadají bezmocní a jak se bojí okupačních jednotek. Korejci z blízké osady přicházejí do vesnice rekvírovat a vzniká rozepře mezi vypravěčem a Kanem. Vesničané se bojí, že když okupační jednotky narazí na jakoukoli svatyni, spálí ji. Proto se snaží skrýt svatyni komunity původních obyvatel *Takadžanů*, která leží blízko. Takadžané ale svatyni schovat nechtějí. Když okupanti přijíždějí, všichni je zdraví, jen vypravěč se modlí k Amidovi. Jeden z okupantů se pokusí znásilnit takadžskou kněžku, ale jeden z Takadžanů ho bodne nožem a utíká s kněžkou do hor. Pořádá se po nich pátrání, které se vypravěči nelíbí. Souhlasí proto, že jim od jednoho sympatizanta předá peníze, protože se v okolí vyzná a mohl by je najít.

Povídá si s bratrem a v noci vyráží do lesa, prodírá se přírodou a nakonec najde oba Takadžany oběšené. Dostává proto pocit, že nikomu není nic platný: „Uááá, nikdo mě nepotřebuje, ani tihle oběšenci! Narodil jsem se pozdě! Jsem naprostý odpadek, uááá, uáá, uáááá!“⁶⁸ Okupační armáda ověřuje totožnost oběšenců a odjíždí. Přes noc osada Takadžo lehne popelem a po Takadžanech nezůstane ani stopy. Dospělí začnou předstírat, jako by

⁶⁵ Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 29

⁶⁶ *Ibid*, s. 31

⁶⁷ Óe, Kenzaburó. *Mladík, který se opozdil*, Praha, Odeon, 1978, s. 30

⁶⁸ *Ibid*, s. 102

osada nikdy neexistovala, a když proti tomu odmítá něco dělat i ten, co Takadžanům dříve poslal peníze, utvrdí se vypravěč v tom, že dospělí ze vsi jsou všichni stejní.

Do vsi se vracejí branci z války a holedbají se svými zážitky a odmítají se zapojit do práce ve vsi, nakonec se aspoň vydávají do korejské osady získat zpátky zrekvírované věci. Vypravěč shledává, že co skončila válka, všichni se dočista zbláznili. Vypravěč myslí na Kana a ten k němu domů jednoho dne přijde vrátit zrekvírované hodiny, na které zapomněli branci. S Kanem se usmiřují a on vypravěči ukazuje leták, který svolává všechny, kdo ještě chtějí bojovat, do Širojamy. Rozhodnou se tedy, že se tam spolu vydají a budou bojovat. Vypravěč je celý šťastný a nadšený.

Potají utíká z domova s myšlenkou, že už není dítětem. Prochází lesem a loučí se s ním, bere svůj samopal, který kdysi našel a schoval si ho, a setkává se s Kanem. Ten sice chce do Kim Ir-senovy armády, ale protože k jeho nelibosti ostatní Korejci zpět do Koreje nechtějí, jde bojovat po boku vypravěče. Jedou vlakem a vypravěč sní o tom, jak bude bojovat a statečně padne. Na nádraží jsou ale chyceni a vypravěč se dostává do nápravného zařízení, zatímco Kanovi se podaří utéct. První část končí tím, že vypravěč znovu říká, že už není dítě.

Druhá část románu začíná o několik let později, kdy se vypravěč vrací do ústavu jakožto student politických věd z Tokijské univerzity, aby přednesl chovancům motivační řeč. Vypráví mimo jiné i o tom, jak psal z ústavu do novin o Takadžanech, ale že nakonec pochopil, že i novináři patří k dospělým, kteří zrazují děti. Při proslovu k chovancům se rozhoduje stát politikem, který bude všem Japoncům vládnout jako dobytku a cítit k nim jen tiché opovržení. Po proslovu na něj zaútočí chlapec, ve kterém jakoby poznává sám sebe v mladších letech. Vypravěč žádá vedoucího ústavu, aby odstranil záznamy o tom, že byl kdy v polepšovně.

Vrací se na krátkou návštěvu domů a jeho bratr ho kritizuje. Doma mluví o svých úspěších, aby nemusel vyprávět o svých skutečných nejistotách, o „eskalátoru, který v mých halucinacích vždy jede dolů.“⁶⁹ Po návratu do Tokia na něj čeká Sawada Ikuko, dcera velmi vlivného politika, kterou vypravěč doučuje. Ikuko po něm chce, aby jí pomohl s potratem dítěte, který nechce jeho otec, šestnáctiletý mladík zvaný Jerry Lewis, povolit. Vypravěč Jerryho přesvědčí a podle plánu Ikuko si jde půjčit velkou částku peněz k jejímu otci Sawadovi Tojohikovi. Ten mu peníze odmítne dát, a tak vypravěč zařídí vykonání potratu přes svého spolužáka. Ten jej požádá, aby vstoupil do levicového hnutí. Vypravěč se tam

⁶⁹ Óe, K. *Mladík, který se opozdil*, s. 182

poměrně vypracuje a když mu nakonec politik peníze ze zvědavosti pošle, nemá vypravěč jak dokázat, že ty peníze nedostal, aby vyzvídál. Je podroben velmi ponižujícímu mučení, ale nakonec je propuštěn. Je ovšem plný nenávisti a myslí jen na pomstu. „Zabiju je! Zničím! Zavrhnou! Popřu! Všechno! Všechny lidi! Celý svět! Zaklínal jsem se na útěku.“⁷⁰

Vypravěče kontaktuje Sawada a navrhuje, že by mohli využít toho, že levicové hnutí vypravěče mučilo. Vypravěč má poměr s Ikuko, i když ho vůbec nepřitahuje, a začíná se sám sobě hnusit. Vypravěč se opět shledává s Kanem, který mu říká, že podle něj jsou dva typy lidí „takoví, kteří si zachovávají důstojnosti, a ti odevzdaní.“⁷¹ A vypravěč patří k tomu odevzdanému typu. Kan jej s elánem podporuje a vyhazuje drogy, které vypravěč začal brát. Ten nakonec přistupuje na plán politika Sawady a vypovídá proti studentům z levicového hnutí a přiznává dokonce i potupné mučení tulákem, kterého přivedli levičáci. Jeden z nich na základě obvinění dokonce páchá sebevraždu. Po společném úspěchu si vypravěč na Sawadovi vymůže vlastní televizní pořad.

Jednoho večera, již krátce před natáčením, jde vypravěč do města shánět svou drogu. Na veřejné záchodky ho však sleduje onen tulák a vypravěč jej uškrtí. Utíká a bojí se trestu. Když má vysílat svůj pořad, zjišťuje, že jej chtěl Sawada jen využívat pro své účely a vzpírá se mu. Potkává na krátko herečku Išiharu Asako, kterou považuje za svou zlatou ženu, a v její náruči se uklidňuje, že už nežije v klamu, protože se Sawadovi vzešel.

Odchází ze Sawadova bytu, kde bydlel, a peníze, které dostal na cestu od Ikuko, se rozhodne utratit s Kanem. Ten je nyní také odevzdaný, protože ho opustila žena s tím, že jsou dva typy lidí: Ti, co dokážou být sami sebou, a ti, co nedokážou. Po nějaké době se tedy Kan vydává hledat sám sebe a vypravěč se dozvídá, že Jerry Lewis spáchal sebevraždu a vzal na sebe i vraždu tuláka. Ikuko, která je s Jerryem znovu těhotná, leží v nemocnici a posílá si pro vypravěče. Ten se dozvídá, že to měla být společná sebevražda, ale že Jerry Ikuko vyhodil z auta, než s ním v plné rychlosti narazil. Vypravěče nakonec Sawada přemluví, aby si Ikuko vzal a odjel s ní na deset let do Francie, aby se potom vrátil, protože prý už patří mezi elitu. Nejdřív ale vypravěče posílá na léčení z narkomanie.

Text je oddělen hvězdičkou a vypravěč píše, že tyto vzpomínky napsal v psychiatrické léčebně, což mu prý doporučil lékař proto, aby získal lásku k sobě. Nejlépe mu prý pomáhalo, když psal o svém dětství, ale pak se mu naopak přitěžovalo. Chtěl původně dílo pojmenovat

⁷⁰ Óe, K. *Mladík, který se opozdil*. 248

⁷¹ Ibid, s. 268

„Sebeobhajoba opozdivšího se“. Jiný pacient ho obviňuje z toho, že se jen vymlouvá na historii a vypravěči se opět přitěžuje. Po masochistickém snu, kdy prochází očistcem, chce zase pokračovat v psaní. Má v plánu vykreslit sám sebe jako hrdinu, který nakonec zabije Sawadu Tojohika a bude odsouzen k smrti, to ho však lékař dopsat nenechá a propouští jej dřív. Dozvídá se, že Kan opět našel svou ženu. Dílo končí konstatováním, že hrdina už není mlád a že končí jeho doba. Uzavírá: „Nyní, kdy končím tyto své životopisné vzpomínky, už nejsem žádným hrdinou, který by byl schopen probouzet lidské nadšení, nejsem ani mluvčím žádné generace. Jsem takový jako ty.“⁷²

3.4.1 Struktura díla

Román *ML* není tak všeobecně známý jako ostatní díla zkoumaná v této práci, není však o nic méně zajímavý. Jedná se o delší román, a tak je tu prostor pro podrobnější vývoj hrdiny, jenž je tu skutečně dramatický. Jeho vývoj můžeme sledovat jak pozorováním jeho myšlenkových pochodů, které bývají vyjádřeny častou polopřímou řečí, tak pozorováním jeho akcí a osudů. Snad díky rozsahu díla⁷³, které je výrazně delší než ostatní vybraná díla, je i příběh rozvitější.

Dílo je děleno do dvou částí, mezi kterými ubíhá přesněji nespecifikovaný čas a na konci se dozvídáme, že má jít o zápisky nazvané „Sebeobhajoba opozdivšího se“. Části spolu kontrastují jak charakterem a chováním hrdiny, tak i prostředím. Zatímco v první části narážíme na až poetické popisy přírody, druhá část je zasazena do nepříliš pozitivně vylíčeného prostředí velkoměsta. Přelom je vidět na konci první části, kdy hrdina podle svých slov přestává být dítětem. K dětství je přiřazován les, zatímco k následující fázi je přiřazeno spaleniště města: „Ale v mých očích se neodráží les, ani rodina. Odrážejí se v nich jen ošklivé trosky na spaleništích města. (...) Byly to oči někoho, kdo už není dítětem, někoho docela jiného, než jakým jsem býval já...“⁷⁴

V *ML* se vyskytují některé motivy jako v *RV* a můžeme sledovat i návaznost těchto děl, co se týče vývoje hrdiny, jak ostatně ve své práci objevuje M. Weber.⁷⁵ Román je vyprávěn v ich-formě a v textu můžeme narazit na tučně zvýrazněné věty nebo výrazy.

⁷² Óe, K. *Mladík, který se opozdil*, s. 390; zvýraznění původní.

⁷³ V českém překladu (Odeon, 1978) 389 stran, v japonském vydání (Šinčóša, 1995) 480 stran.

⁷⁴ Óe, *Mladík*, s. 150

⁷⁵ Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 52

3.4.2 Charakteristika hlavní postavy

Jak již bylo řečeno, hlavní postava se během díla dramaticky vyvíjí. V první části sledujeme hrdinovo dětství, ve druhé části jeho mladická léta. Toto rozdělení je zvyrazněno jednak tím, že mezi částmi ubíhá nějaký čas, a také tím, že vypravěč několikrát hovoří o tom, že již není dítě. Například když odchází z domova, aby bojoval: „Bylo mi, jako bych doma za sebou zanechával nejen svou rodinu, ale i sebe samotného, takového, jaký jsem býval až do včerejška. Už totiž nejsem dítětem.“⁷⁶ Nebo když je chycen a zpovídán:

„Otázka: Vychovatelna je studené ponuré místo. Nebudeš tam jíst žádné dobroty, nebudeš se smět setkávat ani s rodiči, ani se sourozenci, nejsou tam lesy a řeka jako u vás ve vsi! Nerozmyslíš si to přece jen ještě a nebudeš se chovat jako hodné a poslušné dítě?

Odpověď: Hnusí se mi lesy i řeka v naší vsi! Teď jsem to pochopil! Už nikdy je nechci vidět! A co se toho hodného a poslušného dítěte týče: já už nejsem dítě! A nikdy se už dítětem stát nechci!“⁷⁷

V závěru celého díla se smiřuje s tím, že už není ani mladíkem:

„Ano, cítím, že už nejsem mlád. Na břicho se mi usazuje tuk, ramena mi tuhnou a za úsvitu i za soumraku mě přepadá smutek a pocit osamělosti. Blížím se nezadržitelně střednímu věku. Jsem již nemladý muž. Přesně jak to předpověděl politik, už neřeknu společnosti své ne, nýbrž budu v tichosti vyčkávat na teplém místěčku, budu čekat na dobu, kdy ve mně ‚uzraje mládí, které se stalo minulostí‘. Ale to už nebude moje doba, bude to doba někoho jiného.“⁷⁸

Na začátku je vypravěč školák, který přišel o otce a žije se svou matkou a mladším bratrem a sní o tom, že bude ve válce bojovat ve službách císaře. Když se dozvídá, že Japonsko prohrálo válku, odmítá tomu uvěřit a neumí si svou budoucnost představit jinak než ve válce:

„To je lež, že jsme prohráli válku, lež to je! A je lež, že Jeho Veličenstvo císař oznámil, že je válka prohraná. Kdyby to byla pravda (...) já bych už neměl příležitost zemřít za Jeho Veličenstvo císaře a jednou bych zemřel jako nějaký pes. Mám strach! Já nechci, nechci, nechci!“⁷⁹

Když nedokáže zachránit ani Takadžany, připadá si úplně zbytečný. Když se s Kanem rozhodnou jít bojovat po boku těch, kteří by „raději padli, než žili v porobě,“ vrací se

⁷⁶ Óe, K. *Mladík, který se opozdil*, s. 131

⁷⁷ Ibid, s. 153

⁷⁸ Ibid, s. 390

⁷⁹ Ibid, s. 28

vypravěči nadšení a energie: „Celý rozechvělý štěstím jsem objal Kana, s nímž jsem byl opět zadobře jako dřív, kolem ramen: Válka teprve teď začíná!“⁸⁰ Když je polapen, sen války se mu ztrácí, ale pohání ho nová síla. Při výslechu je zklamán tím, že všichni z vesnice popírají, co se za války dělo, a začíná k nim cítit nenávisť. Prohlašuje pak, že všichni Japonci jsou jeho nepřátelé a že žít znamená ničit své nepřátele. Pak se utvrzuje:

„Už nikdy nebudu nikomu věřit, každému budu jen podrážet nohy, budu myslet jen na vlastní prospěch! Ano, tak budu odedávka žít. Až vyjdu z polepšovny, postarám se, abych vás všechny zašlápl jak hady! Ano, sám jediný, jako Hitler a Mussolini budu mít u svých nohou celou zem! Všichni jste mí nepřátelé.“⁸¹

Později se v mírnějším duchu rozhoduje pro kariéru politika: „Jednou se stanu politikem a pak budu svým voličům shovívavě vládnout jako dobytku. Jednou budu vládnout všem Japoncům jako dobytku a vždycky, vždycky k nim budu cítit jen tiché opovržení.“⁸² Poté se dostává do víru událostí, které končí jeho potupným mučením. To jej částečně zlomí, ale dál jej žene nenávisť a touha po pomstě. Když se pomstí, usiluje o svůj vlastní televizní pořad, aby mohl říct všem Japoncům své „ne“.

Nakonec však je od tohoto plánu odrazen Sawadou, který ho přesvědčuje o tom, že říci své ne všem je pouhou chimérou a navrhuje mu jiné řešení: „Ze všeho nejdřív se vyléčíš z narkomanie. A pak na nějakém teplém místěčku vyčkáš, až přijde tvůj čas. Patříš už mezi elitu.“⁸³ Vypravěč se tak dostává do léčebny, kde sepisuje svůj příběh, a stává se z něj nemladý muž, který se již nestane hrdinou a který už nikomu své neřekne.

Stejně jako hrdina *RV* i tady vypravěč v dětství pohrdá dospělými. Je zklamán tím, jak se dospělí bojí okupační armády a ve strachu se obracejí i proti Takadžanům, kteří jsou přece také Japonci. Drží se svých ideálů boje za vlast a života v pravdě. Časem ale vypravěč dochází k tomu, že ve skutečném světě, tedy ve světě, který už není dětský, ve světě mimo válku a mimo vychovatelnou člověk ztrácí „upřímné čisté rozhorlení a bolest nad tím, že nejste svobodni,“ a že realita je prázdná a nedokonalá. Když na něj ve vychovatelně zaútočí chlapec, jenž se podobá vypravěči v dětských letech, potvrzuje se tím, že má již jiné hodnoty.

Když se vrací na návštěvu domů a přijde řeč na staršího bratra padlého ve válce, ukazuje se, že ji považuje za jakýsi úkryt před realitou:

⁸⁰ Óe, K. *Mladík, který se opozdil* s. 129

⁸¹ Ibid, s. 152-153

⁸² Ibid, s. 162

⁸³ Ibid, s. 385

„Má pravdu, padlý bratr byl uchráněn katastrofy. Zatímco já po absolvování vysoké školy se musím poprat se skutečným životem. Nemám šanci sejít hrdinnou smrtí bojovníka padlého na polovici cesty, zanechat za sebou neuskutečněné plány do budoucna a nebýt při tom zatracován. (...) Ach, kolik neschopných mladých mužů uniklo za války ponižujícímu poznání, že jsou životní bankrotáři, a mohlo jít vstříc spásné smrti a zanechat v srdcích svých blízkých slzami skropené vzpomínky na šťastnou velkolepou budoucnost, která je čekala.“⁸⁴

Doma pociťuje stesk po sobě samém:

„Při těch slovech se mi nesmírně zastesklo po sobě samém v době, kdy jsem ve vychovatelně s tak vášnivým zaujetím psal do novin články na obranu zájmů Takadžanů, a pocítil jsem k sobě přímo nenávist za to, že jsem své tehdejší smýšlení zradil.“⁸⁵

Záhy se však snaží na svou minulost zapomenout, aby se mohl stát úspěšným politikem. Když se ovšem politicky angažuje ve spolupráci se Sawadou, příliš spokojen není, ale snaží se sám sebe přesvědčit o opaku.

„Našly se i masové sdělovací prostředky, které mě ve svém zpravodajství velice barvitě a nadšeně líčily jako mladíka na počátku skvělé kariéry (...) Naopak v takovém bulvárním tisku nejnižšího řádu mě prezentovali docela jinak: jako velice bezcharakterního, zatrpklého, ubohého a osamělého studenta, který se náhodou připlétl do studentského hnutí. Když jsem tak o tom přemýšlel, měl jsem při četbě těch článků poprvé pocit, že se blížím k pravdě o své osobě. Ale brzy jsem zmobilizoval všechno své sebevědomí a dokázal hned zase zapomenout na pravdivé hlasy těchto nejpodřadnějších masových sdělovacích prostředků.“⁸⁶

Když má nakonec mít svůj vlastní nezávislý televizní pořad a Sawada se ho pokusí využít pro svou politickou kampaň, odmítá vypravěč spolupracovat a vzpírá se mu. Poté se nakrátko seznamuje s herečkou Asako, která naplňuje jeho sen o zlaté ženě. Ta mu říká, že důvod jeho impotence spočívá v tom, že žil ve lži a klamu. Pak jej ale uklidňuje:

„...už v tobě není žádný klam, už nežiješ ve lži, protože jsi se vzepřel Tojohikovi Sawadovi, už nežiješ ve lži a klamu. Byla to vlastně slova politického obsahu, ale já se při nich vznášel jako na vlnách uklidnění, a když jsem obejmul její tělo, zdálo se mi, že se objímám se svou zlatou ženou. Zaplavil mě klid a mír, zlatá žena, o které jsem tak dlouho pouze snil, mě vrátila pravdě.“⁸⁷

Když se Sawadovi vzepře, odchází z jeho bytu a shledává se s Kanem. Ten je zdrcený tím, že mu utekla manželka, a s vypravěčem se shodují, že oba ztratili sami sebe a že se musí

⁸⁴ Óe, K. *Mladík, který se opozdil*, s. 183-184

⁸⁵ Ibid, s. 189

⁸⁶ Ibid, s. 323

⁸⁷ Ibid, s. 359

znovu najít. Když se pak vypravěč vrátí za Ikuko, vyjednává se Sawadou o svém televizním pořadu. Ten jej přesvědčí, že tím ničeho nedosáhne a vypravěč přijímá jeho návrh vzít si Ikuko a odjet.

„A pak jsem zdusil ve svém srdci touhu po osobní pomstě, protože jsem si plně uvědomil prázdnotu toho slova, a byl jsem instinktivně puzen k možnosti uniknout na deset let do ciziny, daleko od míst, kde byl zabit tulák. A v tu chvíli jsem pochopil, že na politikův návrh přistupuji po zralé rozumové úvaze.

Chtěl bych však zároveň dodat, že jsem tak učinil i z důvodů citových, z lásky, kterou mé sentimentální srdce pocítilo ve chvíli, kdy se octlo tváří v tvář zoufalství, strachu a neutišitelnému pláči té nešťastné dívky. Nikoli z lásky, která je tělesnou žádostí, nýbrž z lásky soucitné. A také trochu z lásky k Jerryemu Lewisovi, do které se mísila upřímná úcta.“⁸⁸

Vypravěč tak sice nedosahuje toho, k čemu po celou dobu směřoval, ale jeho rozhodnutí už nevychází z touhy po boji, po pomstě nebo z touhy po tom, stát se hrdinou, a i tím dospívá.

Postava zlaté ženy je sice v knize zmíněna jen několikrát, je tím, co v závěru vypravěč opravdu chce, i když to nejspíš považuje za nereálné. Nakonec se rozhoduje pro Ikuko „Přestože se v mém nitru ozýval hlas, který se pokoušel o poslední odpor, hlas volající, že to, čeho je mi třeba, není žena, které je mi líto, ale má zlatá žena...“⁸⁹ O zlaté ženě mluví takto:

„Zdál se mi sen. Má zlatá žena je se mnou na lůžku a snaží se ve mně vzbudit touhu, ale já se nevzchopím. Zlatá žena se nezlobí a s úsměvem mi klade hlavu do klína. Hledím na obnaženou zlatou ženu a pohled na ni mi připadá komický, což zeslabuje můj strach. Vyprávím jí o svém ponížení a zlatá žena mě chlácholí, pláče nade mnou, nad krutostí mých mučitelů.“⁹⁰

Zlatá žena by snad mohla být i někým, kdo by o vypravěče měl péči, byl k němu laskavý a snad někdo, koho by mohl vypravěč milovat, včetně „tělesné žádosti“. Postava je však spíše imaginární a když roli zlaté ženy na chvíli přebírá Asako, záhy zase mizí.

Postavou, která vypravěče skutečně provází a je mu blízká, je Kan, působící jako jakýsi deus ex machina. Do vypravěčova života vstupuje na několika bodech a často jej motivuje. Například když přinese letáky armády v Širojamě nebo když ho jako zlomeného okouzluje svou energií a přesvědčuje ho, aby se nevzdával. Na konci, když jsou oba v podobném stavu, mu zase poskytuje možnost reflexe.

⁸⁸ Óe, K. *Mladík, který se opozdil*, s. 385

⁸⁹ Ibid, s. 385

⁹⁰ Ibid, s. 272

4. Autor a jeho dílo

V této části se budu zabývat nejen souvislostmi mezi autorovým životem a jeho dílem, ale také souvislostmi jeho vybraných děl.

4.1 Dazai Osamu

V Dazaiově díle můžeme sledovat velké množství autobiografických prvků, ale čistou autobiografií rozhodně nejsou. Jak již bylo uvedeno výše, Dazai sám přinejmenším *Vzpomínky* za autobiografii nepovažoval a *Selhání* zase obsahuje vyšší míru fikce. Bezpochyby ale při psaní vychází ze svého života. Otázkou ale je, jakým způsobem s ním pracuje.

Většinu výrazných ověřitelných motivů ve *Vzpomínkách* můžeme vysledovat rovněž v Dazaiově životě. Rodinné poměry odpovídají včetně doby úmrtí otce, ve škole se mu rovněž dařilo a postava Mijo odpovídá reálné služebné Mijakoši Toki, kterou byl Dazai poblázněn. Je však možné, že Dazai přání společného pobytu v Tokiu vyslovil, což odmítla a odešla ze služby.⁹¹

V *Selhání* jsou faktické neshody mezi životem Józóa a životem Dazaie naprosto očividné. Nejvíce je to patrné na příkladu otcovy smrti, který v *Selhání* umírá až když je Józóovi dvacet sedm let. P. Lyons vysvětluje:

„Smrt Dazaiovy matky, která přišla v jeho životě o hodně později, měla až do *Selhání* daleko větší emocionální vliv na jeho psaní. Když ale teď v příběhu dal mnohem větší prostor fikci, mohl vytvořit alternativní realitu, která by mu pomohla vyrovnat se s otcem, kterého doposud velmi zanedbával.“⁹²

Józó rovněž uvádí, že byl v rodině nejmladší z dětí, což Dazai nebyl. Naopak se v díle objevují i události, o kterých v Dazaiově životě nevíme a není pravděpodobné, že by se doopravdy staly. Některé postavy se opět do jisté míry shodují s lidmi z Dazaiova života. Platejs je Kita Jošiširó, zástupce rodiny Tsušima. Cuneke je Tanabe Šimeko, která nepřežila společnou sebevraždu. Jošiko připomíná Dazaiovu první ženu Ojamu Hacujo. Okamžik, kdy je svědkem jejího znásilnění, zjevně naráží na moment, kdy se Dazai dozvídá, že Hacujo není panna, čemuž vcelku naivně věřil, a toto poznání jím otrásl. Konec *Selhání* odpovídá roku

⁹¹ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 63

⁹² Ibid, s. 171

1936, kdy byl Dazai ve stejném věku jako Józó a léčil se z narkomanie. Časově by tak seděl i rozchod s Hacujo, potažmo Jošiko. Neodpovídá však už doba seznámení i jiné okolnosti.

Ještě méně jasná je postava Horikiho, které by mohl odpovídat Kodate Zenširó, Dazaiův přítel malíř, se kterým prohýřil noc, než se v roce 1935 pokusil o sebevraždu. Právě s Kodatem Hacujo podvedla Dazaie, zatímco se léčil. Horiki je však také zjednodušením Dazaiova života:

„Aby upevnil příběhovou linii, vytváří Dazai d'ábelskou postavu Horikiho. Ve skutečném životě byly příčiny úpadku z potenciálně řádného občana k životu v chaosu složité a zašmodrchané. Lekce *gidajú*⁹³, Akutagawova smrt, třídní boj, Hacujo, rodina, vina, odpor, strach. Není divu, že se takový příběh Dazaiovi nedařil vypovědět. V *Selhání* mu to umožňuje volnost poskytnutá fikcí.“⁹⁴

Každopádně je jasné, že v *Selhání* se Dazai více oprošťuje od reality a pouští se více do svého vnitřního světa. „*Selhání* je vnitřní, duševní autobiografií autora Dazaie Osamua. Nejedná se samozřejmě o *šišósecu* zabývající se prostými fakty (*džidžicu sono mama*), ale vyjadřuje hlubokou a podstatnou zkušenost prostřednictvím fiktivních metod.“⁹⁵ A je to snad právě tato technika, která mu umožňuje ukončit „Osamuovu ságu“.

Termín „Osamuova sága“ používá ve své studii P. Lyons. Je to soubor Dazaiových děl vyprávějící životní příběh literární postavy, kterou Dazai vytvořil sám ze sebe. Lyons ji chápe takto:

„V ‚Osamuově sáze‘ se Dazai zabývá svou minulostí. Jestli ne porozumět, snaží se alespoň vyrovnat s tím, proč je tím, kým je. Zároveň pozoruje, jak přetrvává minulost a jak ovlivňuje současnost. Je to příběh s předem jasným koncem: hrdina zemře, výsledkem jeho hledání bude smrt. Je to sbohem světu, dopis na rozloučenou, který mu trvalo napsat patnáct let. Jeho psaní bylo silou, jež motivovala Dazaie k životu. A jeho dopsání znamenalo o dlouho opožděné osvobození od útrap existence.“⁹⁶

Sága začíná Vzpomínkami, vraťme se k již jednou citovanému úryvku:

„Tento příběh měl vysvětlit, proč Dazai zemře, jak o osm let později vysvětloval; namísto toho však ukazuje, jak se Dazai zamiloval do Osamua. Ta postava byla příliš přitažlivá a užitečná, než aby zemřela. Dazai nezemře, dokud nezemře Osamu; a Osamu

⁹³ *Gidajú* – tradiční japonská hudba, při jejím studiu Dazai navštěvoval restaurace a čajovny a seznámil se s Hacujo.

⁹⁴ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 173

⁹⁵ Okuno, Takeo. *Kaisetsu* (doslov k *Ningen šikkaku*), citace z: Hijiya-Kirschner, Irmela. *Rituals of Self-Revelation: Shishōsetsu as Literary Genre and Socio-Cultural Phenomenon*, Cambridge, Harvard University Press, 1996, s. 237.

⁹⁶ Lyons, s. 14

nezemře, dokud Dazai nevypoví příběh svého života ke své umělecké spokojenosti.“⁹⁷

„Osamuovu ságu“ zakončuje *Selhání*, kde se sice hrdina již nejmenuje Osamu, ale i to může značit jiný přístup, který byl k zakončení *ságy* potřeba. *Selhání* plánoval napsat více než osm let, dříve si k tomu nepřipadal dostatečně vyrovnaný. Když nakonec v *Selhání* znova a jinou formou převypráví svůj příběh, *sága* je u konce. „Skrze Józóa byl konečně dopovězen příběh o tom, jak ono „nezvedené dítě“ žilo – a jak selhalo. Dazai, který „selhal jakožto člověk“ byl osvobozen od úkolu, který na sebe sám uvalil.“⁹⁸

4.2 Óe Kenzaburó

U Óeho můžeme také sledovat návaznost a vývoj hlavních postav napříč jednotlivými díly jeho rané tvorby. „Ač na sebe uvedená díla dějově nenavazují, můžeme mluvit obecně o postavě jedné, která synchronně s tvůrčí aktivitou autora prochází „fyzickou“ i duševní proměnou. V tomto ohledu je pak možné o určité návaznosti všech čtyř děl uvažovat.“⁹⁹ Konkrétně na příkladu *RV* a *ML* můžeme například vidět, jak se hlavní postava rozpracovaná v *RV* vrací i na začátku *ML*. Je to mladý hrdina, který pohrdá dospělými a odmítá popřít existenci osady Takadžo, stejně jako hrdina *RV* odmítá předstírat, že dospělí neopustili vesnici. Hrdina *RV* dochází v závěru k tomu, že:

„Válka je špatná a dospělí, nebo alespoň společnost, jsou zlí. Vyrůst a začlenit se do této společnosti je nemorální a ideologicky odsouzeníhodné. Proto musí hlavní postava na konci utéct, než aby se vrátila a pomáhala při obnovování pustiny.“¹⁰⁰

Zatímco hrdina *RV* utíká a vlastně tak morálně vítězí, hrdina *ML* z této skutečnosti již utéct nemůže a dostává se mezi „zlé dospělé“, rovněž musí řešit otázku svého uplatnění. Změně role hlavní postavy také odpovídá změna jejího průvodce. Namísto mladšího bratra, který hrdinovi poskytuje hlavně uklidnění, nastupuje Kan, který hrdinovi poskytuje spíše motivaci. Bratr, o kterého se hlavní hrdina stará, umírá na konci *RV*, čímž jej symbolicky opouští. V *ML* sice vypravěč mladšího bratra má, avšak brzy jej opouští a stará se hlavně sám o sebe. Spojitosti mezi díly nejsou jen v postavě hlavního hrdiny, ale i v prostředí a detailech, jako je například pes Medvěd, zmiňovaný jak v *RV*, tak v *ML*.

⁹⁷ Lyons, P. *The Saga of Dazai Osamu*, s. 14

⁹⁸ Ibid, s. 177

⁹⁹ Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 52; čtyřmi díly tu Weber míní Óeho *Chov*, *RV*, *ML* a *Osobní zkušenost*, jež ve své práci srovnává.

¹⁰⁰ Napier, S. *Escape from the Wasteland*, s. 39

Zaměříme-li se na společné prvky autorova díla a života, vidíme, že i Óe čerpá náměty ze svých zkušeností. Horská vesnice na Šikoku jako hlavní dějiště jeho raných próz, válka a kapitulace Japonska, rozpor mezi láskou k vlasti a demokracií, odchod z vesnice do Tokia. To jsou motivy Óeho děl, jež mají s nejvyšší pravděpodobností základ v jeho osobních zkušenostech. O *RV* se Óe vyjadřuje: „Bylo teprve třináct let po válce. Válka byla těsně spjatá s mým životem, jako by skončila teprve včera. Stačilo nechat průběh mým válečným zkušenostem, ne faktickým, ale duševním, a sepsat je.“¹⁰¹

Fakt, že v dětství přišel o otce, a to, že protože se jeho dva starší bratři účastnili války, byl v domácnosti nejstarším mužem, se do jeho děl také jistým způsobem promítá. Když se Óemu narodí postižený syn, píše několik děl s námětem soužití otce s handicapovaným synem. K tomu píše:

„Syn narozený s postižením v oblasti hlavy mě podnítil k napsání několika próz, počínaje *Osobní zkušeností*. Všechny měly tuto událost za výchozí bod, ale žádná z nich se přesně nepřekrývala se zkušenostmi z našeho skutečného života. Spíše jsem v těchto dílech dosáhl hluboko ke kořenům svých vlastních zkušeností.“¹⁰²

Můžeme tedy říci, že Óe vychází ze svých životních zkušeností a volně na nich staví příběh. Právě zasazením příběhu do reálií, ve kterých vyrůstal, dosahuje Óe velké uvěřitelnosti. Částečným využitím reality tak posiluje fikci. Óe ale také přiznává, že psaní je pro něj i formou kompenzace a S. Napier se domnívá, že jde o kompenzaci za problémy a zklamání moderního života.¹⁰³

¹⁰¹ Óe, K. *Šósecu to gendžicu o musubu in Kaku no taika to „ningen“ no koe*, Iwanami šoten, 1982, citováno ve Wilson, M. *The Marginal World of Ōe Kenzaburō*, s. 19

¹⁰² Óe, K. Autorský doslov k *Kodžinteki na kankei*, Šinčóša, 1981, citováno ve Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 43

¹⁰³ Napier, S. *Escape from the Wasteland*, s. 10

5. Srovnání

Co tedy autory a jejich vybraná díla spojuje a čím se liší? Podobná jsou si díla *Selhání* a *ML*, která mají jednak podobné téma, jednak velké množství společných motivů. Společným tématem je tu hledání sebe sama uprostřed společnosti, společnými motivy jsou například omezená schopnost se do společnosti začlenit, věk hrdiny, srovnatelné milostné problémy, problém s drogami, léčebna a další. Podobná je i struktura. V obou případech se jedná o zápisky mladíka, který se ohlíží až do svého dětství, aby odvyprávěním svého příběhu vysvětlil nebo obhájil své selhání.

U Józóa jde o selhání konečné, je *zbaven člověčenství (ningen šikkaku)* a končí i Dazai, který krátce po dopsání *Selhání* páchá sebevraždu. *Selhání* je i zakončením ságy, ve které Dazai zpracovával svůj život. Vypravěč v *ML* se také vyrovnává s určitým selháním, ale jde tu spíše o selhání jeho ideálů nebo plánů, které dříve považoval za nutné. Ty sice nenaplnuje, ale jakožto člověk funguje i dále. Óe vidí jeho pokračování v postavě Birda, hlavního hrdiny *Osobní zkušenosti*.¹⁰⁴ Stejně jako vypravěč i Óe, který je v době napsání *ML* asi stejně starý jako jeho hrdina, žije dál. Z hlediska ságy je tak toto „selhání“ jen další vývojovou fází.

Rozdíl mezi vybranými díly obou autorů můžeme vidět i v jejich celkové dynamičnosti. Dazai spíše skládá mozaiku jednotlivých událostí, které více než příběh tvoří obraz o hlavní postavě. Ta sice nějaký příběh prožívá, důležitější je ale její vnitřní *stav*. Je převážně pasivní a odevzdaná, někdy se zdá být dokonce obětí své vlastní osobnosti, kterou nemá přílišné ambice měnit. Óeho hrdina je aktivnější, na rozdíl od Dazaiových postav má hnací sílu, motivaci k akci. Tou jsou ve vybraných dílech ideály, pocit zodpovědnosti nebo odpor, nenávisť či touha po pomstě. Motivaci napomáhá i průvodce hlavní postavy, ve vybraných dílech tedy bratr, respektive Kan. Óeho hrdina rovněž ve svém vývoji prochází výraznějšími proměnami než Dazaiův, který jen sleduje cestu, kterou nastupuje již v dětství, a nedokáže se od ní odpoutat.

I charakter problémů hlavních postav je u Dazaie a Óeho odlišný. Józó, podobně jako i Osamu, řeší problémy na rovině *uči* spjaté s ním samým, případně s jeho rodinou a blízkými. Bojí se sice společnosti, uvědomuje si ale, že problém leží v něm samotném. Toto pak jen potvrzuje myšlenku, že Dazai svými díly zkoumá sám sebe a jeho život mu není pouze námětem, ale tématem. Na druhé straně jak vypravěč *RV*, tak vypravěč *ML* řeší problémy

¹⁰⁴ Weber, M. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, s. 43

spíše na rovině *soto*. Problémem bývají převážně *oni*, vesničané, kteří opustili chovance, dospělí, kteří jsou bezmocní a zbabělí, nebo celá společnost, vůči které je mladík bojovně naladěný. Óe sice ze svých životních zkušeností také vychází, ale využívá je spíše jako námět k volnějším rozvití děje.

6. Závěr

Za hlavní cíl své práce jsem si stanovil srovnání děl *Selhání* od Dazaie Osamua a *Mladík, který se opozdil* od Óeho Kenzaburóa, jelikož jsem v nich spatřoval společné prvky a považoval jsem za zajímavé je utřídit a zjistit, do jaké míry autoři do svých hrdinů promítají své vlastní životy a jak se svými zkušenostmi při tvůrčím procesu nakládají. K rozboru toho, jak autoři využívají svých životních zkušeností při tvorbě svých hrdinů, jsem využil ještě Dzaiovo dílo *Vzpomínky* a Óeho díla *Rvát výhonky a střílet mlád'ata*.

V práci jsem prezentoval životní osudy a dílo zmíněných japonských autorů Dazaie Osamua a Óeho Kenzaburóa. Dzaiova díla *Vzpomínky* a *Selhání* a Óeho díla *Rvát výhonky a střílet mlád'ata* a *Mladík, který se opozdil* jsem prezentoval podrobněji a analyzoval jejich hlavní hrdiny. Vzájemným srovnáním těchto děl a jejich hlavních postav a srovnáním hlavních postav s jejich autory jsem určil, nakolik jsou si díla, jejich hlavní postavy a autorské postupy podobné.

Došel jsem k závěru, že podobnost děl je spíše vnější a spočívá hlavně ve struktuře vyprávění, v tématu a v tom, že oba autoři vytváří *ságy*, ve kterých hlavní postavy v menších obměnách vystupují napříč jejich díly. Při bližším pohledu vidíme, že i přes podobný příběh se postavy hlavních hrdinů liší. Zatímco Dzaiova hlavní postava je spíše pasivní a řeší problémy v rovině *uči*, Óeho hlavní postava je aktivní, prochází změnami a řeší problémy v rovině *soto*. Rovněž jsem dospěl k tomu, že Dazai se prostřednictvím svého hrdiny vyrovnává se svým životem, tím pádem svůj život využívá jako téma díla a s jistými výjimkami ho podává podle skutečnosti, kdežto Óe ze svého života čerpá pouze náměty pro své dílo a pracuje s fakty volněji.

Seznam použité literatury:

Dazai, Osamu. *Člověk ve stínu*. Praha, Mladá fronta, 1996.

Dazai, Osamu. *Ningen šikkaku* 人間失格, Tókjó, Šúeiša, 2008.

Frängsmyr, Tore. Editor, *The Nobel Prizes 1994*, Stockholm, Nobel Foundation, 1995, http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1994/oe-bio.html, 7. 6. 2009.

Hijiya-Kirschner, Irmela. *Rituals of Self-Revelation: Shishōsetsu as Literary Genre and Socio-Cultural Phenomenon*, Cambridge, Harvard University Press, 1996.

Lyons, Phyllis I. *The Saga of Dazai Osamu: A Critical Study With Translations*, Stanford, Stanford University Press, 1985.

McCarthy, Ralph F. Editor, *Self Portraits*, Tokyo, Kodansha International, Ltd., 1991.

Napier, Susan J. *Escape from the Wasteland: Romanticism and Realism in the Fiction of Mishima Yukio and Oe Kenzaburo*, Cambridge, Harvard University Press, 1991.

Novák, Miroslav; Winkelhöferová, Vlasta. *Japonská literatura II.*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

Óe, Kenzaburó. *Chov*, Praha, H&H, 1999.

Óe, Kenzaburó. *Mladík, který se opozdil*, Praha, Odeon, 1978.

Óe, Kenzaburó. *Okuretekita seinen* 遅れてきた青年, Tókjó, Šinčóša, 1995.

Petrů, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*, Olomouc, Rubico, 2006.

Švarcová, Zdenka. *Osamu Dazai a japonský zpovědní román*, (Diplomová práce) Praha, UK, 1973.

Ueda, Makoto. *Modern Japanese Writers and the Nature of Literature*, Stanford, Stanford University Press, 1976.

Weber, Michael. *Zrání literární postavy v raných dílech Óeho Kenzaburóa*, (Diplomová práce) Praha, UK, 2006.

Wilson, Michiko N. *The Marginal World of Ōe Kenzaburō: A Study in Themes and Techniques*, Armonk, M. E. Sharpe, 1986.